

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Využití mediace v opatrovnickém řízení

Diplomová práce

Autor: Bc. Veronika Vaňková

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: JUDr. et. Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Zadání diplomové práce

Autor:	Veronika Vaňková
Studium:	U2016
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Využití mediace v opatrovnickém řízení
Název diplomové práce AJ:	Use of mediation in guardianship proceedings

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem diplomové práce bude zjistit, jaké využití má mediace v opatrovnickém řízení. Teoretická část bude pojednávat o tom, co je to mediace, jaké je její právní ukotvení, jaké jsou druhy, principy a cíle mediace nebo jak probíhá proces mediace. Bude také zmíněna osobnost mediátora a jeho vzdělání. Blíže bude rozebrána rodinná mediace, která se využívá v opatrovnickém řízení. Dále se práce bude věnovat opatrovnickému řízení, jeho průběhu a aktérům. Praktická část se zaměří na to, jaký přínos má mediace pro opatrovnické řízení, jaké jsou výsledky mediace a jaká je pravděpodobnost vzniku dohody. Praktická část bude realizována kvalitativní výzkumnou metodou, formou polostrukturovaného rozhovoru s mediátory a sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

TRÉLAŮN, Béatrice. Překonávání konfliktů v rodině. Praha: Portál, 2005. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8935-6. HOLÁ, Lenka. Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada, 2003. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-247-0467-6. JANOTOVÁ, Magda. Mediace. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-07-0. ŠIŠKOVÁ, Tatjana. Průvodce rodinnou mediací. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1157-0. SMUTKOVÁ, Lucie. Možnosti využití rodinné mediace v kontextu sociálně-právní ochrany. In: SMUTKOVÁ, Lucie, Zuzana TRUHLÁŘOVÁ a Patyí PETER. Sociální práce v nejisté době. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016, s. 178-181. ISBN 978-80-7435-647-6. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2. HENDL, Jan a Jiří REMR. Metody výzkumu a evaluace: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1192-1.

Zadávací pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Jan Hloušek, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Podpis

Poděkování

Chtěla bych tímto velmi poděkovat vedoucímu mé diplomové práce JUDr. et. Mgr. Filipu Rigelovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky při vedení práce. Ráda bych též poděkovala všem respondentům z řad zapsaných mediátorů a pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kteří se zúčastnili rozhovorů v rámci praktické části diplomové práce. V poslední řadě bych chtěla poděkovat své rodině, příteli a kamarádům, kteří mě při psaní diplomové práce podpořili.

Anotace

VAŇKOVÁ, Veronika. Využití mediace v opatrovnickém řízení. Hradec Králové, 2023. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Ústav sociální práce. Vedoucí práce: JUDr. et. Mgr. Filip Rigel, Ph.D

Cílem diplomové práce bude zjistit, jaké využití má mediace v opatrovnickém řízení. Teoretická část bude pojednávat o tom, co je to mediace, jaké je její právní ukotvení, jaké jsou druhy, principy a cíle mediace nebo jak probíhá proces mediace. Bude také zmíněna osobnost mediátora a jeho vzdělání. Blíže bude rozebrána rodinná mediace, která se využívá v opatrovnickém řízení. Dále se práce bude věnovat opatrovnickému řízení, jeho průběhu a aktérům. Praktická část se zaměří na to, jaký přínos má mediace pro opatrovnické řízení, jaké jsou výsledky mediace a jaká je pravděpodobnost vzniku dohody. Praktická část bude realizována kvalitativní výzkumnou metodou, formou polostrukturovaného rozhovoru s mediátory a sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Klíčová slova: konflikt, opatrovnické řízení, mediace, mediátor

Annotation

VANĀKOVÁ, Veronika. Využití mediace v opatrovnickém řízení. Hradec Králové, 2023. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Filozofická fakulta. Ústav sociální práce. Vedoucí práce: JUDr. et. Mgr. Filip Rigel, Ph.D

The purpose of the diploma thesis will be to find out what use mediation has in guardianship proceedings. The theoretical part will discuss what mediation is, what is its legal basis, what are types of mediation, principles and goals of mediation or how the mediation process takes place. The mediator's personality and education will also be mentioned. Family mediation, which is used in guardianship proceedings, will be discussed in more detail. Furthermore, the work will be devoted to guardianship proceedings, its course and actors. The practical part will focus on the benefits of mediation for guardianship proceedings, the results of mediation and the likelihood of reaching an agreement. The practical part will benefit the children, a qualitative research method in the form of a semi-structured interview with mediators and social workers of the social-legal protection body.

Key words: conflict, curatorial hearing, mediation, mediator,

Obsah

Úvod.....	10
I. Cíl práce a nástin metodiky zpracování	11
II. Teoretická část	13
1. Konflikt.....	14
1.1. Druhy konfliktů	14
1.2. Dynamika konfliktu.....	14
1.3. Styly řešení konfliktu	16
1.4. Rodičovský konflikt	17
1.4.1. Rozchod rodičů	18
1.4.2. Přístupy rodičů k řešení konfliktu	19
2. Mediace.....	20
2.1. Právní ukotvení mediace	20
2.2. Druhy mediace, oblasti využití a styly mediace.....	23
2.2.1. Druhy mediace	23
2.2.2. Oblasti využití mediace.....	24
2.2.3. Styly mediace	25
2.3. Principy a cíle mediace.....	27
2.4. Proces mediace	30
2.4.1. Předmediační fáze	32
2.4.2. Zahájení mediace	32
2.4.3. Sběr informací.....	33
2.4.4. Hledání možností řešení	34
2.4.5. Společné vyjednávání.....	34

2.4.6.	Tvorba dohody a ukončení mediace	35
2.5.	Mediátor	35
2.5.1.	Zapsaný mediátor	36
2.5.2.	Nezapsaný mediátor	37
2.5.3.	Role mediátora v procesu mediace	38
3.	Rodinná mediace.....	39
3.1.	Rodina a konflikt	39
3.2.	Rodinná mediace	41
3.2.1.	Rodinné konflikty vhodné pro mediaci	42
3.2.2.	Účastníci rodinné mediace	43
3.2.3.	Účast dítěte na mediaci	43
3.2.4.	Techniky a postupy v rámci rodinné mediace.....	45
4.	Opatrovnické řízení a využití mediace	47
4.1.	Opatrovnické řízení	47
4.2.	Rodinná mediace v opatrovnickém řízení	48
4.2.1.	Cochemská praxe a mediace	50
5.	Shrnutí teoretické části.....	52
III.	PRAKTICKÁ ČÁST	55
6.	Kvalitativní výzkum	56
6.1.	Klady a zápory kvalitativního výzkumu.....	57
6.2.	Etické zásady a rizika kvalitativního výzkumu	57
7.	Techniky sběru dat.....	58
8.	Cíl výzkum, charakteristika výzkumného vzorku a jeho průběh.....	59
8.1.	Transformační tabulka.....	61

9.	Analýza získaných dat a interpretace výsledků výzkumu	63
9.1.	Rozhovory s mediátory	63
9.1.1.	DČ 1: Zjistit, jak probíhá rodinná mediace a jaké jsou u ní využívány metody a techniky	63
9.1.2.	DČ2: Zjistit, jak často se na mediátora obrací strany samy a jak často na základě nařízení soudu/OSPOD.....	67
9.1.3.	DČ 3: Zjistit, jakým výstupem mediace nejčastěji končí.....	71
9.1.4.	Celkové vyhodnocení rozhovorů s mediátory.....	73
9.2.	Rozhovory s pracovníky OSPOD.....	74
9.2.1.	DČ4: Zjistit, jak probíhá spolupráce pracovníků OSPOD s mediátory.....	74
9.2.2.	DČ5: Zjistit, jak OSPOD pracuje s rodinou v konfliktu a jak často se stane, že se rodina vrátí s jiným problémem	79
9.2.3.	Celkové vyhodnocení rozhovorů s pracovníky OSPOD.....	83
10.	Shrnutí praktické části	84
	Závěr	85
	Seznam použité literatury	88

Úvod

V diplomové práci se budu věnovat využití mediace v opatrovnickém řízení. V opatrovnickém řízení ve věci péče o dítě se jsou nejčastěji řešeny spory mezi rodiči ohledně péče nebo výživného pro jejich dítě. Opatrovnické řízení ve věci péče o dítě může být občas velmi vyhrcoané a ani jedna strana z něj nemusí vyjít spokojena, jelikož konečné rozhodnutí záleží na soudu, kterému jde především o zájem dítěte. Jeden rodič si přeje střídavou péči, druhý výhradní péči a navzájem si neustoupí. Spory mezi rodiči nezasahují pouze je samotné, ale také dítě, o kterém se v opatrovnickém řízení jedná. Tato řízení mohou leckdy trvat i dlouhé měsíce nebo se mohou opakovat, a tak psychicky deprivovat jak rodiče, tak jejich děti, o které ve sporu jde. Ale co dělat, když se rodiče nedokážou dohodnout? Mediace je formou mimosoudního řešení sporu, ze které by měla vzejít vzájemná dohoda a spokojenost všech stran konfliktu. Ve své diplomové práci bych se ráda zaměřila na proces mediace a zejména její přínos pro řešení rodinných sporů. Bude mě také zajímat, jaké je využití mediace v opatrovnickém řízení, zda má na situaci v rodině úspěšná mediace dlouhodobý dopad. Pro praxi sociální práce může tento text přinést větší vhlad do mediace a zejména do rodinné mediace. Bude také zmapována spolupráce mezi mediátory a pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V obou profesích má sociální práce své uplatnění a může být zajímavé vidět práci s rodinou z úhlu pohledu mediátora proti úhlu pohledu pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

I. Cíl práce a nástin metodiky zpracování

Cílem diplomové práce je zjistit jaké využití má mediace v opatrovnickém řízení. V teoretické části bude mediace představena po teoretické stránce. Začnu tím, proč se lidé do mediace vlastně dostávají – konfliktem. Více se zaměřím na konflikt mezi partnery, kteří mají dítě, jelikož tento konflikt nezasahuje pouze partnery, ale zásadně se dotýká i dítěte. Následně podrobně rozebereme mediaci, její právní ukotvení, druhy mediace, principy, cíle a samotný proces mediace. Bude také představena role mediátora a jeho role v celém procesu mediace. V další kapitole se budu podrobněji věnovat rodinné mediaci, která se v opatrovnických věcech využívá. Jde o specifický typ mediace, do kterého může být zapojeno i dítě. Dále bude popsáno opatrovnické řízení, jeho aktéři a průběh. Následně bude představeno možné využití mediace právě v opatrovnickém řízení. Již dle poznatků získaných v rámci psaní bakalářské práce na téma rozvodu manželství a následné péče o dítě, jsem zjistila, že se postupy soudu i orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) mohou lehce lišit. V některých městech funguje mezioborová spolupráce mezi soudy, OSPOD, rodinnými poradnami nebo mediátory více, někde méně. V této kapitole diplomové práce bude tedy představena možnost využití mediace v opatrovnickém řízení.

Pro teoretickou část budu využívat zejména knížky od Lenky Holé, která napsala o mediaci několik knížek a ve své praxi mediátorky se věnuje i rodinným konfliktům. Knižky jsem použila např. *Mediace v teorii a praxi* (2011) nebo *Mediace a možnosti využití v praxi* (2013), kterou napsala společně s dalšími autory zabývajícími se mediací. Rodinné mediaci se věnuje ve své knížce *Rodinná mediace v České republice* (2014). Dalšími autory věnujícími se mediaci jsou např. Tatjana Šišková, Jiří Plamínek nebo Magda Janotová.

Praktická část diplomové práce bude zaměřena na přínos mediace pro opatrovnické řízení, výsledky mediace a pravděpodobnost vzniku dohody mezi aktéry mediace. Ráda bych také zjistila, jaký mají mediátoři specializovaní na rodinnou mediaci, pohled na první nařízené mediační jednání od soudu. Ráda bych zmapovala a

porovnala pohledy několika mediátorů na tuto problematiku a také pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Ráda bych zjistila, zda vidí v mediaci v opatrovnických věcech přínos, anebo zda mají ten názor, že je lepší, když rozhodne soud, jakožto autorita. Rozhodla jsem se pro své šetření využít kvalitativní výzkum, kdy využiji metodu polostrukturovaného rozhovoru. Vzhledem k obsáhlosti tématu se mi jeví polostrukturovaný rozhovor jako nejlepší nápad, jelikož mě u každého respondenta v rámci jeho odpovědí mohou napadnout doplňující otázky.

V závěru práce bude shrnut a okomentován výsledek výzkumu a vyhodnoceno naplnění cíle diplomové práce.

II. Teoretická část

V teoretické části diplomové práce bude v počátku představen konflikt a poté konflikt v rodině. Následně se již bude diplomová práce věnovat mediaci, která se může pro řešení konfliktu využít a může být v rámci ní konflikt uklidněn. Bude též zmíněna role mediátora a dále bude rozebrána blíže rodinná mediace, která se využívá právě v opatrovnickém řízení. Bude také představen proces opatrovnického řízení a v něm využívaný model Cochemské praxe, jehož součástí může být též mediace.

1. Konflikt

Pojem konflikt vychází z latinského slova „conflictus“, což v překladu znamená srazit se spolu. Konflikt můžeme definovat jako nedorozumění nebo rozkol mezi dvěma či více lidmi, kteří se kvůli svým rozdílným názorům, postojům, hodnotám dostali do střetu. (Státní zdravotní ústav, online, nedatováno)

Každý den se lidé dostávají do situací, kde se setkávají s různými názory a postoji, o kterých musí s druhou stranou diskutovat. Hledají společnou cestu řešení a soužití. Pokud se nedokážou dohodnout, nastane konflikt. Ten do vztahu přináší destabilizaci, napětí a nerovnováhu. (Potočková, 2013) Někdy lidé dokážou vyřešit konflikt sami a někdy je potřeba vyhledat pomoc třetí osoby. Mohou se obrátit na soud, který po prozkoumání veškerých získaných informací rozhodne o výsledku. Mohou se ale také pokusit vyřešit konflikt mimosoudně a to např. s pomocí mediátora.

1.1. Druhy konfliktů

Konflikty můžeme dělit mnoha způsoby. Konflikty můžeme rozlišovat dle počtu zúčastněných osob na intrapersonální, které se odehrávají v osobnosti jedince. Tyto konflikty uvnitř osobnosti pomáhá řešit psychoterapie. Mediaci se zaměřuje na vztahy interpersonální, které probíhají mezi lidmi nebo skupinami lidí. Interpersonální konflikty se mohou dělit také na intraskupinové (ve skupině) a interskupinové (mezi skupinami). (Potočková, 2013)

Konflikty mohou být dále děleny dle psychologických charakteristik, předmětu sporu nebo např. podle věku zúčastněných osob. (Holá, 2003)

1.2. Dynamika konfliktu

Konflikt může mít mnoho podob. Křik, pláč, výčitky, mlčení, ale i argumentace. Jde o proces, který má ale ve většině případů velmi podobný vývoj.

Potočková (2013) uvádí, že konflikt vzniká tam, kde se setkávají odlišné názory, hodnoty nebo potřeby lidí. Konflikt se nemusí projevit, dokud nenastane spouštěcí

událost – do té doby můžeme říci, že je konflikt latentní – konflikt existuje, ale ještě se plně neprojevil. Fáze konfliktu na sebe obvykle navazují v tomto pořadí: iniciace, konfrontace, polarizace, separace, destrukce, deescalace.

V první fázi – iniciace – může konflikt probíhat zatím jen uvnitř osobností. Navenek se projevuje napětím a nepohodou – např. třískání dveřmi, mlčení, strohé nepřijemné odpovědi ... Následně může přerůst v otevřený konflikt. (Potočková, 2013)

Ve druhé fázi – konfrontace – se strany konfliktu pokouší spor různými způsoby vyřešit. Konflikt může probíhat v klidu. Strany mají snahu si vše vysvětlit a dohodnout se na nejlepším možném řešení pro obě strany. Pokud se konflikt vyřešit nedaří, začne nabírat na intenzitě, situace se vyhroťí a konflikt eskaluje. (Potočková, 2013)

Třetí fáze – polarizace – je typická tím, že v ní výrazně dominují emoce nad úsudkem. Účastníci konfliktu se v této fázi řídí emocemi, navzájem se obviňují, osočují, prosazují svou pravdu, o konfliktu také hodně mluví, ale ne spolu, hledají spojence, kteří s nimi budou sympatizovat, mezi přáteli, kolegy, v rodině... (Potočková, 2013)

Ve čtvrté fázi – separace – je pro strany konfliktu typická snaha nepřijít spolu do kontaktu a úplně se odstříhnout – izolovat se. V tuto chvíli již dominují negativní emoce. Tím se velmi ztěžuje možnost vyjednávat a snažit se konflikt nějak urovnat. Pokud má do konfliktu vstoupit mediace, je v této fázi dobré, když se mediátor věnuje každé straně konfliktu samostatně. (Potočková, 2013)

Pátá fáze – destrukce – je již tak vyhrocená, že si strany konfliktu vzájemně ubližují a odmítají o čemkoliv vyjednávat. Následuje fáze deescalace, kdy se strany vyčerpají a konflikt se lehce zmírní a utlumí se negativní emoce. V této fázi se strany opět můžou pokusit o vyjednávání. Neznamená to ale, že je konflikt u konce. Ve chvíli, kdy se objeví další spouštěcí faktor se konflikt znovu rozvine. Fáze destrukce a deescalace se mohou dlouho střídát. (Potočková, 2013)

1.3. Styly řešení konfliktu

Dle Janotové (2014) se konflikt může vyřešit adaptací, prosazením se, únikem, kompromisem anebo mediační dohodou.

Adaptace neboli přizpůsobení se je moment, kdy se jedna strana konfliktu dobrovolně vzdá ve prospěch druhé strany a nebojuje za své zájmy, které v konfliktu prosazovala. Pro účastníka, který se adaptoval na požadavky druhé strany, je vztah s druhým účastníkem sporu mnohem důležitější, než výsledek sporu a mnohem raději ustoupí, než aby v konfliktu a nevráživosti setrval. (Janotová, 2014)

Prosazení se je styl řešení konfliktu, kdy jedna ze stran konfliktu klade důraz na výsledek a chce prosadit své vlastní zájmy. Tato osoba vůbec nebere ohled na to, jaký bude mít vztah s druhou osobou, jde jí jen o to, aby spor dopadl dle jejích požadavků. (Janotová, 2014)

Únik je další možností řešení konfliktu. V tomto řešení účastník sporu předstírá, že spor neexistuje, s druhou stranou nekomunikuje, nemá s ní dobrý vztah a řešení sporu odkládá. V tomto případě není uspokojena ani jedna strana sporu. (Janotová, 2014)

Dalším stylem řešení je kompromis. V tomto případě obě strany něco získají, ale také musí na některých svých požadavcích ustoupit, aby si do jisté míry zachovaly dobrý vztah. Existuje mylné přesvědčení, že kompromis je nejlepší řešení, ale zájmy obou stran jsou uspokojeny jen zčásti, což znamená, že nemohou být zcela spokojené. (Janotová, 2014)

Mediační dohoda nebo pouze dohoda (v případě, že strany zvládnou vyřešit spor bez mediátora) je nejlepší možností vyřešení konfliktu. Mediační dohoda je dle § 2 odst. f) zákona o mediaci č. 202/2012 Sb. (dále jen zákon o mediaci) „*písemná dohoda stran konfliktu uzavřená v rámci mediace a upravující mezi nimi práva a povinnosti*“. Dle § 7 zákona o mediaci je mediační dohoda uzavřena mezi všemi stranami konfliktu. Podepisují ji všechny strany konfliktu i mediátor, který stvrzuje,

že tato dohoda byla uzavřena v rámci mediace. V dohodě nesmí chybět datum jejího uzavření. Mediační dohoda je založena na naplnění zájmů, cílů a potřeb všech zúčastněných stran. Během mediace je řešena současnost i budoucnost, aby se co nejvíce předešlo možnosti budoucích opakovaných sporů mezi stranami sporu. (Potočková, 2014)

1.4. Rodičovský konflikt

V každé rodině mezi sebou mají členové rodiny osobní vazby, které jsou většinou velmi silné. To, jak jsou vztahy v rodině uspokojivé, poté ovlivňuje to, jak jsou členové rodiny spokojeni. Pokud se totiž nepovede dosáhnout uspokojivých vztahů, mohou se v rodině dlouhodobě vyskytovat konflikty a spory, které mohou rodinu zavést až k jejímu rozpadu. (Holá, 2014) Konflikty mohou v rodině vznikat z různých vážných i méně vážných důvodů.

Když se zaměříme přímo na rodiče, tak ti by měli svou rodičovskou odpovědnost vykonávat ve vzájemné shodě. Neznamená to, že budou mít k výchově a péči o děti stejné postoje a názory. Naopak je přirozené, že každý z nich toto téma vnímá a uchopuje jinak. Každý může pocházet z jiného rodinného prostředí, které je ovlivnilo v jejich postojích k výchově. Pro dítě to může být dokonce obohacující, protože díky tomu zjišťuje, jak mohou mít lidé rozdílné názory a také jak s těmito odlišnými názory nimi pracovat. (Rogalewiczová, 2019)

Fungující vztah mezi rodiči rozdílné názory ohrozit většinou nemůžou. Tito rodiče spolu dokážou komunikovat a dokážou společně najít řešení, nalézt kompromis nebo vytvořit dohodu. Horší je to v situacích, kdy se na těchto věcech rodiče dohodnout neokážou, hádají se a situace se vyhrocuje. Pokud takový konflikt nedokážou vyřešit sami nebo s pomocí třetí osoby, velmi často takové situace vedou k rozchodu rodičů. (Rogalewiczová, 2019)

Rodičovský konflikt můžeme z časového hlediska rozdělit na tři typy. Vzájemný rozpor mezi sebou nejlépe dokážou vyřešit rodiče ve fungujícím vztahu, který nemají v úmyslu ukončit. V těchto případech rodiče většinou naleznou společné řešení, které bude nejlepší pro jejich dítě. Pokud se to v tomto případě nepovede, je

to varovný signál, že ve vztahu rodičů je něco špatně. Další může být případ, kdy se rodiče nedokážou dohodnout ve věci týkající se dítěte ve chvíli, kdy se rozcházejí, řeší svůj vzájemný vztah a jeho ukončení. Rodiče jsou ovládáni vlastními emočními zmatky a nemusí dokázat oddělit partnerství od rodičovství, následně si prostřednictvím dítěte vzájemně ubližují. Rodiče by se v tomto případě měli naučit oddělovat osobní a rodičovskou rovinu konfliktu. Posledním případem je ten, kdy se rodiče nedokážou na péči o dítě dohodnout ve chvíli, kdy spolu již delší dobu nežijí a každý má svůj nový život. V této situaci se těžko hledá důvod konfliktu, může jím být např. špatně zpracovaný rozchod rodičů. Rodiče v tuto chvíli řeší spíše obecnou úpravu poměrů dítěte – např. kdo bude mít dítě v péči nebo jaké bude druhý rodič platit na dítě výživné. (Rogalewiczová, 2019)

1.4.1. Rozchod rodičů

Když se řekne „rozchod rodičů“, lidé si automaticky představí konflikty, hádky a stres pro rodiče i jejich dítě. Ve většině případů rozchodů tomu tak ale není. Zhruba 70 % rozcházejících se rodičů se v zájmu svých dětí dokáže na péči o ně dohodnout a dohodu dodržují. Čím jsou rodiče vyzrálejší, tím víc v klidu jejich rozchod většinou probíhá, protože chtějí co nejvíce chránit své dítě před dopady rozvodu. Zbylých 30 % je tvořeno problémovými rozchody. Můžeme je rozdělit na rozchody, kde se rodiče nedohodnou ani s pomocí třetí osoby – ty tvoří zhruba 2-5 %. Zbytek jsou rozchody, ve kterých rodiče potřebují a vyhledávají pomoc a podporu třetí strany k tomu, aby mohli situaci vyřešit zejména ve prospěch dítěte, aby jej nepříjemná situace mezi rodiči zatížila co nejméně. (Rogalewiczová, 2019)

Péče a výživné dítěte je věc, která musí být v případě rozvodu rodičů vyřešena jako první. Bez rozhodnutí o péči a výživném pro dítě nemůže být manželství rozvedeno. Pro všechny strany jednání je vždy nejlepší, pokud se rodiče dokážou dohodnout již před jednáním a soud poté pouze schválí dohodu rodičů. Pokud rodiče nejsou sezdáni a rozhodnou se, že se rozejdou, tak pokud jsou schopni se dohodnout mezi sebou, opatrovnický soud vůbec nemusí vědět o tom, že se rodiče sami dohodli například na střídavé péči. K opatrovnickému soudu se tyto případy dostávají právě

ve chvíli, kdy rodiče chtějí mít úpravu péče o dítě upravenou soudně, protože se sami vzájemně nedohodnou.

1.4.2. Přístupy rodičů k řešení konfliktu

Ve své podstatě existují tři možnosti přístupu rodiče ke konfliktu. V prvním případě se rodič stává agresivním a útočí. Tito rodiče chtějí dosáhnout svého za každou cenu. Útok zahajují ve chvíli, kdy si myslí, že je nemožné, aby se s druhým rodičem na něčem domluvili. Tento přístup rodiče využívají v případech, kdy skrze rodičovský konflikt řeší nevyřešený partnerský konflikt, takže se snaží druhému partnerovi co nejvíce uškodit a pomstít. Ve chvíli, kdy se v tomto konfliktu setkají dva rodiče s agresivním přístupem, můžeme říci, že je téměř nemožné tento konflikt nějak zklidnit a vést rodiče k domluvě. (Rogalewiczová, 2019)

Další možností je ke konfliktu přistupovat pasivně, tedy útekem. Rodič se v tuto chvíli při sebemenším náznaku konfliktu vzdá a nesnaží se prosazovat své zájmy. Může se stát, že se rodič úplně stáhne z okolí dítěte a není s ním vůbec v kontaktu, aby tím nepodporoval konflikt s druhým rodičem. Ani toto řešení konfliktu nemůžeme považovat za ideální. Pokud se rodič s dítětem přestane úplně vídat, velmi těžko k sobě v dalších letech mohou hledat cestu. (Rogalewiczová, 2019)

Poslední a nejlepším přístupem je přístup asertivní, kdy se rodiče snaží o vzájemnou dohodu. V tomto případě, pokud nejsou sami schopni dohodnout se, mohou využít pomoci třetí strany – např. mediátora. (Rogalewiczová, 2019)

2. Mediace

Křivohlavý (in Holá, 2013) vysvětluje význam slova „mediace“. Mediace vychází z latinského „mediare“, což v překladu znamená zprostředkovat. Holá (2011, str. 9) mediaci definuje jako *„metodu řešení mezilidských konfliktů, při níž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemné komunikaci a dorozumění. Cílem mediace je dosažení spokojenosti s výsledkem i průběhem řešení tohoto konfliktu.“*

Huerta (online, 2004) uvádí, že mediace je účinný prostředek řešení jakéhokoli sporu, který nevyžaduje rozhodnutí soudu nebo třetí strany. Mediace poskytuje prostor a atmosféru pro vzájemné porozumění, hledání možností řešení a vzájemné dohody. Při mediaci si strany samy určují, co je důležité a co je třeba vyřešit.

Můžeme tedy říct, že mediace je proces, kdy do konfliktu vstupuje třetí, nezaujatá osoba, která pomáhá stranám konfliktu dojít k vzájemné dohodě. Mediátora můžeme označit jako průvodce konfliktem. Jeho prací je pomoci stranám společně hledat nejlepší řešení, které bude vyhovovat oběma stranám. Cílem je také, aby se konflikt vyřešil a znovu neopakoval.

Mediace je v České republice stále málo využívanou formou řešení sporu. Lidé se velmi často obracejí spíše na soud, než aby vyhledaly mimosoudní možnosti řešení sporu. Dvořáková (online, 2019) uvádí, že mediace není samozřejmou a rutinní reakcí na problém s řešením konfliktu. Je dle ní potřeba, aby se mediace institucionalizovala, aby se o ní začalo více mluvit a aby začala být více využívána. Častější využívání mediace by dle ní mohlo přinést ekonomické a časové úspory, snížení zátěže pro soudy a účastníci by díky tomu, že si stanoví řešení sporu „na míru“ byli spokojenější s konečným výsledkem.

2.1. Právní ukotvení mediace

Mediace je upravena zejména v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a také zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci.

Mediací se podle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě § 2 odst. 2 „*rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.*“ Mediaci je tímto zákonem uchopena jako proces mezi obviněným a poškozeným, kdy za pomoci mediátora jednájí o konfliktní situaci, která mezi nimi nastala v důsledku trestného činu. Mediaci je nedílnou součástí restorativní justice, v níž je trestný čin řešen převzetím odpovědnosti za své činy a snahou o nápravu mezilidských vztahů. (O restorativní justici, online, nedatováno)

Ve sporech rodinných, obchodních, pracovních či občanskoprávních se využívá mediaci mimo Probační a mediační službu a je upravena zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci. Tento zákon jako první uchopil a nastavil pravidla pro provádění mediaci. Stanovuje také rámec pro mimosoudní, alternativní způsob řešení sporů. (Doležalová, 2013)

Důvodem vzniku zákona o mediaci byla „*snaha umožnit všem osobám alternativní řešení jejich konfliktů metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení*“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb., o mediaci, 2011, str. 1) Dalšími důvody bylo snížení zahlcenosti soudů a možnost vyhnout se soudním sporům a dlouhým čekacím lhůtám, které jsou spojeny se soudními jednáními. Mediaci je také méně finančně i psychicky náročnou možností řešení sporů. Jako poslední byl brán v potaz též zájem dítěte, jelikož s pomocí mediaci může být vyřešen nebo výrazně zlepšen problém v komunikaci mezi rodiči o péči o dítě zejména v případech rozchodu rodičů. (Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb., o mediaci, 2011)

Právní úprava zákona o mediaci platí pouze pro činnost zapsaného mediátora, který musí mít osvědčení získané prostřednictvím zkoušek a je poté zapsán do seznamu zapsaných mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Neznamena to, že by nezapsaní mediátoři nesměli vykonávat praxi mediátora. Zapsaný mediátor však

díky své složené zkoušce garantuje kvalitu. Je také důležité zmínit, že pokud je stranám sporu nařízeno první setkání s mediátorem, je možné se obrátit pouze na mediátora zapsaného v seznamu Ministerstva spravedlnosti. Mediaci tedy může vykonávat i jiná osoba než zapsaný mediátor, ale pro tuto mediaci nejsou zákonem stanovena pravidla o zahájení, průběh nebo odměně mediátora. (Doležalová, 2013)

Pokud se podíváme na zákon o mediaci od samotného začátku, nalezneme v § 2 definice základních pojmů souvisejících s mediací. Jsou představeny pojmy jako mediace, rodinná mediace, mediátor, členský stát, smlouva o mediaci a mediační dohoda.

Zákon o mediaci v dalších částech upravuje základní ustanovení, proces zahájení mediace a obsah smlouvy o mediaci, možnost odmítnutí mediace ze strany mediátora, možnosti ukončení mediace, mediační dohodu, výkon činnosti mediátora, povinnost mlčenlivosti mediátora, odměnu a náhradu nákladů mediátora, označení mediátora a doručování.

V hlavě II. zákona o mediaci je upravena organizace mediace. Dle § 13 zákona o mediaci je Ministerstvem spravedlnosti nad mediátorem vykonáván dohled nad dodržováním jeho povinností. Dále je upraveno oprávnění vykonávat činnost mediátora, seznam zapsaných mediátorů a podmínky zápisu mediátora do tohoto seznamu, žádost o zápis a úpravy údajů v seznamu. Je též upravena činnost hostujícího mediátora (např. mediátor, který je příslušník jiného členského státu EU). V zákoně o mediaci je dále upraveno, pozastavení oprávnění k vykonávání mediace a zánik oprávnění. V zákoně o mediaci můžeme dále nalézt náležitosti zkoušky mediátora, která je podmínkou k zapsání mediátora do seznamu mediátorů. § 24 zákona o mediaci upravuje působnost ministerstva. Ministerstvo spravedlnosti zajišťuje zkoušky mediátorů, vede seznam mediátorů, zapisuje žadatele do seznamu, pozastavuje oprávnění, vyškrtává mediátory ze seznamu, ...

V závěru zákona o mediaci jsou upraveny přestupky, kterých se mediátoři mohou dopustit a jejich sankce.

Bližší podmínky složení zkoušky mediátora a informace o odměně mediátora jsou upraveny vyhláškou č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora.

2.2. Druhy mediace, oblasti využití a styly mediace

2.2.1. Druhy mediace

Dle Janotové (2014) může mediace nabývat různých podob. Mediaci můžeme rozdělit dle různých kritérií. Janotová dělí mediaci podle využití práva v rámci mediačního procesu a podle právního základu.

V případě dělení mediace podle využití práva v rámci mediačního procesu můžeme mediaci rozdělit na zájmovou mediaci a nárokovou. Zájmovou mediaci můžeme považovat za nejrozšířenější v České republice. Mediátor v tomto případě neřeší sporné otázky a sám nenavrhuje řešení sporu mezi stranami. Úkolem mediátora v tomto typu mediace je vést účastníky sporu k tomu, aby sami našli možnosti a řešení vyhovující všem stranám sporu, díky kterým by naplnili své zájmy a potřeby. Nároková mediace se naopak v České republice nevyužívá. Mediátor je v tomto druhu mediace v roli rozhodce v rámci rozhodčího řízení. V rámci nárokové mediace řeší sporné otázky, navrhuje řešení sporu a následně vydá nezávazné rozhodnutí, kterému se strany buď podřídí anebo ho odmítnou. Strany sporu mají v případě nárokové mediace taktéž možnost vyjádřit své zájmy. Nároková mediace se v České republice nevyužívá zejména proto, že zapsaní mediátoři dle § 8 zákona o mediaci „*nesmí ohledně konfliktu, ve kterém vede nebo vedl mediaci nebo činil kroky k přípravě mediace, poskytovat právní služby podle jiného právního předpisu, i když je jinak k jejich poskytování oprávněn. Za právní službu se nepovažuje vyjádření právního názoru mediátora v průběhu mediace na věc stran konfliktu nebo některou její dílčí otázku.*“ (Janotová, 2014)

Dle právního základu Janotová (2014) dělí mediaci na mediaci ze zákona, soudní mediaci a mediaci z vůle stran. Mediace ze zákona je nejméně využívanou formou mediace. Paradoxem pro tento typ mediace je, že odporuje základnímu principu mediace a tím je dobrovolnost. V České republice není možné mediaci nařít. Úzce se na tento typ váže mediace soudní. V tomto případě může soudce dle § 100 odst.

2. zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen OSŘ) nařídít účastníkům soudního jednání první setkání s mediátorem. „*Je-li to účelné a vhodné, může předseda senátu účastníkům řízení nařídít první setkání se zapsaným mediátorem (dále jen „mediátor“)* v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení, nejdéle však na dobu 3 měsíců. Pokud se účastníci bez zbytečného odkladu nedohodnou na osobě mediátora, vybere jej ze seznamu vedeného ministerstvem předseda senátu. Po uplynutí 3 měsíců soud v řízení pokračuje. První setkání nelze nařídít po dobu platnosti předběžného opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí.“ Jedná se o pokus vyřešit spor mimosoudní cestou. Soud v tomto případě nenařizuje mediaci samotnou, ale pouze setkání s mediátorem. Na tomto setkání mediátor s účastníky probere, co je mediace a jak by mohla pomoci právě v jejich případě. Povinnost kontaktovat mediátora mají účastníci, ne soud. Strany se mohou s mediátorem setkat i každá zvlášť, pokud se ale na toto setkání nedostaví nebo ho odmítnou, nelze je k tomu nutit, ale mohou být dle § 150 OSŘ sankcionováni nepřiznáním nákladů řízení. (Law4u, online, nedatováno). Janotová (2014) dodává, že rozsah 3 hodin pro první setkání s mediátorem byl stanoven jako minimální doba, ve které je možné provést mediaci a uzavřít dohodu. Po prvním setkání s mediátorem se strany mohou rozhodnout, jestli budou v mediaci nadále pokračovat nebo nechají rozhodnutí na soudu.

Posledním druhem mediace je mediace z vůle stran. Strany v tomto případě samy od sebe vyhledají pomoc mediátora. Můžeme ji rozdělit na smluvní a mimosmluvní, kdy v případě smluvní mediace je mediace zakotvena ve smlouvě např. o spolupráci a v případě konfliktu se tento konflikt řeší nejprve mediací. V případě mimosmluvní mediace se strany vzájemně dohodnou na mediaci i bez toho, aniž by byla zakotvena v předchozí smlouvě. (Janotová, 2014)

2.2.2. Oblasti využití mediace

Mediace se může využívat v různých oblastech sporů. Janotová (2014) zmiňuje rodinnou, firemní, občanskou a obchodní mediaci. Další oblastí využití mediace je oblast trestního řízení. Rodinné mediaci bude věnována samostatná kapitola níže,

ale již dle názvu můžeme říct, že v rámci rodinné mediace jsou řešeny spory v rodině, může se jednat např. o spory v péči o dítě, o výživném apod. V rámci firemní mediace jsou řešeny spory v pracovněprávních vztazích, které mohou být jak krátkodobé (situační), tak dlouhodobé. Mediace v pracovněprávních vztazích plní také preventivní funkci, aby ke konfliktům vůbec nedocházelo. Jako typický příklad pro firemní mediaci může být spor mezi pracovníky nebo také spor mezi pracovníkem a nadřízeným. Firemní mediace může dále řešit spory mezi firmami. Další oblastí, kde se může využít pro řešení konfliktu mediace je oblast občanská. Této mediaci můžeme také říkat komunitní. Pro tuto oblast mediace je specifické to, že se nesnaží naplňovat zájem společnosti, ale pouze zájem stran konfliktu. Naplněním zájmů stran ale nesmí být porušeny zákony či občanské soužití. Jako příklad můžeme uvést např. sousedské spory. Poslední oblastí, kterou Janotová uvádí je obchodní mediace. V této oblasti jsou řešeny konflikty především věcné povahy. Cílem této mediace je nalezení vhodného řešení sporu, udržení obchodní transakce a zachování dobrých obchodních vztahů. Na mediátora pracujícího s těmito konflikty mohou být kladeny nároky na vědomosti ohledně právních nebo finančních záležitostí. V tomto případě je tedy spíše vhodnější zvolit typ edukativní mediace. Jako příklad obchodní mediace můžeme uvést např. obchodní spory, spory o nedodržení obchodních smluv, reklamace apod. (Janotová, 2014)

Mediace v trestním řízení je mediací mezi poškozeným a pachatelem. Tato mediace je poskytována Probační a mediační službou, je bezplatná a musí s ní souhlasit obě strany. Pro poškozeného je mediace možností pro pochopení situace. Pro obviněného je to možnost pro vysvětlení jednání a omluvu. Mediace je úzce provázána s trestním řízením a soud při rozhodování o trestu přihlíží k výsledku mediace. (Probační a mediační služba, online, nedatováno)

2.2.3. Styly mediace

Můžeme říct, že mediace má tři hlavní styly. Jedná se o facilitativní mediaci, evaluativní a transformativní.

Facilitativní mediace je mezi mediátory nejvyžívanějším stylem mediace. (Janotová, 2014). Plamínek (2013) uvádí, že v rámci facilitativní mediace mediátor nehodnotí, nerozhoduje a ani účastníky v jejich rozhodnutí věcně nijak neovlivňuje. Mediátor je ten, kdo zodpovídá pouze za průběh mediace. Jeho úkolem je dovést účastníky sporu k řešení, které bude oběma stranám nejvíce vyhovovat a na kterém se v rámci mediace vzájemně dohodnou.

Dalším stylem mediace je evaluativní. Mediátor má na věcné řešení sporu větší vliv než ve stylu facilitativním. Tento styl předpokládá, že mediátor má znalosti a zkušenosti s věcí, o které se vede spor a může tedy do sporu přinést nové informace, navrhnout řešení nebo také hodnotit navržená řešení účastníků. (Plamínek, 2013). Šišková (in Svatoš, 2020) říká, že „*mediátor přebírá roli hodnotitele (evaluátora) s ohledem na témata stran. Jeho rolí v evaluativním procesu je sledovat a spojovat fakta, která zvažuje, porovnává a prosazuje i s pravděpodobnými důsledky pro život zúčastněných stran. Jeho úkolem je analyzovat realnost návrhů a prosazovat je vzhledem k normám a daným zákonům.*“ Evaluativní mediace se využívá hlavně v obchodních sporech. (Janotová, 2014)

Posledním stylem, který Janotová (2014) zmiňuje je transformativní mediace. Jedná se o historicky nejmladší styl. Můžeme říct, že částečně vychází z facilitativní mediace. V transformativní mediaci ale jde o to, aby strany vzájemně poznaly a pochopily své zájmy, potřeby a hodnoty. Tím se mohou následně změnit jejich postoje a vzájemné vztahy.

Potočková (2013) nad rámec výše zmíněných stylů doplňuje styly direktivní a liberální, kdy styl mediace rozlišujeme podle míry zásahů mediátora do procesu. Další možností dělení mediačních stylů je mediace orientovaná na řešení a mediace orientovaná na změnu. Při mediaci orientované na řešení mediátor dbá na to, aby strany dosáhly dohody. Mediaci orientovanou na změnu můžeme přirovnat k transformativní mediaci, kde jde jak o dosažení dohody, tak i o vzájemné pochopení a změnu postojů stran.

2.3. Principy a cíle mediace

Mediace má sama o sobě mnoho východisek. Jedná se například o psychologii, sociologii, sociální práci, právo nebo teorii řízení. Je velmi obtížné nalézt společné teoretické jádro všech druhů mediace. (Holá, 2011) V následujících řádcích budou představeny základní principy mediace, na nichž stojí všechny druhy mediace. Tématu principů mediace se věnuje mnoho autorů. Shodně zmiňují principy jako princip dobrovolnosti, důvěry, neutrality a nestrannosti.

Plamínek (2013) k principu dobrovolnosti uvádí, že mediace nesmí být nijak vynucena a strany se samy rozhodnou, že chtějí do mediace vstoupit. Lehce tomu odporuje fakt, že soud může dle OSŘ § 100 odst. 2 účastníkům nařídit první setkání s mediátorem. Jedná se ale spíše o setkání, které má více informativní charakter a předá účastníkům informaci o možnosti mimosoudního řešení sporu. Může se však také stát, že je spor vyřešen i během tohoto krátkého setkání, které dle zákona netrvá více než 3 hodiny. (Svatoš, 2020) Janotová (2014) doplňuje, že tím, že strany vstoupily do mediace dobrovolně, stávají se tak spoluzodpovědnými za výsledek mediace. Princip dobrovolnosti se též projevuje ve výběru témat, která jsou v rámci mediace řešena. Mediace může být také kdykoliv dobrovolně ukončena.

Dle Holé (2011) je pro mediaci charakteristický princip důvěrnosti. Umožňuje účastníkům sporu řešit spor v soukromí bez velkého množství záznamů, které se uchovávají. Soudní proces je naopak veřejný. Věc péče o dítě je však případ, ve kterém se soudnímu procesu nevyhneme, i tak mediace umožňuje, aby tento proces proběhl alespoň v rámci možností rychleji a v klidu. Princip důvěrnosti souvisí také s důvěrou. Účastníci mediace by měli věřit mediátorovi, ale měli by se snažit v rámci mediace nastolit i důvěru mezi sebou navzájem. Plamínek (2013) dodává, že princip důvěry souvisí také s povinností mlčenlivosti mediátora, která je blíže upravena v § 9 zákona o mediaci.

Princip neutrality a nestrannosti spolu úzce souvisí. Holá (2011) uvádí, že tyto principy jsou pro mediaci klíčové. Nestrannost v mediaci se projevuje tak, že mediátor věnuje oběma stranám stejný prostor vyjádřit se k řešenému problému

nebo také tím, že jim věnuje stejné množství pozornosti, můžeme s tím také spojit princip vyváženosti. Janotová (2014) doplňuje princip nezávislosti, kdy by mediátor neměl být finančně, emočně ani vztahově propojen s účastníky mediace. Pokud by mediátor nedokázal zůstat nestranný, je jeho povinností tento případ předat jinému mediátorovi. Neutralita se u mediátora projevuje tak, že účastníky konfliktu a jejich návrhy řešení sporu nijak nehodnotí a nekomentuje. Neprosazuje své názory a řešení. Holá (2011) doplňuje, že může být pro mediátora obtížné zůstat neutrální ve chvíli, kdy jeden z účastníků přijde s vhodným řešením sporu, se kterým mediátor souhlasí a přijde mu jako dobré a vhodné řešení. Neměl by druhé straně na rovinu říct, že je to nejlepší řešení, ale spíše vést obě strany k vzájemnému vysvětlení a diskusi, zda je toto řešení opravdu to nejlepší pro obě strany.

Dalším principem je dle Svatoše (2020) princip neformálnosti, který vyjadřuje mediaci jakožto flexibilní proces, který se může přizpůsobit potřebám sporných stran. Jde také o prostor, kde se nevyužívá formální komunikace, jako tomu je například na soudě, takže umožňuje účastníkům cítit se více komfortně a bezpečně, s tím poté souvisí také chuť více se otevřít diskusi a rozmluvit se o problému.

Plamínek (2013) in Holá (2011) dále uvádí princip budoucnosti. Oba se shodují na tom, že minulost je pro mediaci důležitá pouze jako zdroj informací. Účastníci sporu hledají v minulosti situace, které se nepovedly, ale také věci, které fungovaly a na které by mohli navázat. Je třeba s minulostí pracovat opatrně, jelikož se otevírají citlivá témata, která byla právě zdrojem hádek a důvodem toho, proč strany konfliktu skončily právě u mediátora. Mediátor umožňuje stranám reflektovat pocity z minulosti a pomáhá stranám orientovat se na budoucnost.

Dalšími principem, na kterém se Plamínek (2013) i Holá (2011) shodují je princip změny anebo také změna soupeření na spolupráci. Do mediace strany vstupují ve fázi, kdy soupeří a snaží se jeden vyhrát nad druhým. Pomocí mediátora a procesu mediace by se měly tyto dvě zneprátené strany pokusit spolupracovat na společném cíli, kterým je najít vhodné řešení a stanovení dohody, se kterou budou obě strany souhlasit.

Posledním principem, který zmiňuje jak Plamínek (2013), tak Holá (2011) je princip tolerance spojený s pochopením odlišností. Mediátor by měl proces mediace vést tak, aby strany dokázaly akceptovat jiný názor druhé strany. To, že ho akceptují, ale neznamená, že s ním musí souhlasit, dokážou ale respektovat to, že druhá strana může mít jiný pohled na věc, který je legitimní stejně, jako ten jejich. V procesu mediace mediátor zdůrazňuje to, že je normální mít odlišné názory na věc. Pokud strany pochopí, že je v pořádku, že se mohou v názorech lišit a dokážou se navzájem respektovat, poté pro ně již není tak obtížné dospět k vzájemné dohodě.

Plamínek (2013) zmiňuje následně další principy, které spolu úzce souvisí. Jde o princip rozhodování a princip odpovědnosti. Mediátor je odpovědný za proces a strany za výsledné rozhodnutí – dohodu. Mediátor však může odmítnout podílet se na dohodě, která je v rozporu s legislativou. Výsledek mediace také nesmí zasahovat do práv třetí osoby – např. v rodinné mediaci jde zejména o zásah do práv dítěte.

Dalším principem je princip podpory. Mediátor obě strany podporuje v tom, aby došly ke spokojenosti, pomáhá jim ve sdílení a předávání myšlenek a názorů protistraně a podporuje je ve společném nalezení dohody. (Plamínek, 2013)

Posledním principem, který je důležité popsat je princip vzoru. Mediátor by měl v rámci mediace představovat vzor chování a myšlení, které by mělo pomoci překonat spor mezi stranami. Jako příklad můžeme zmínit například to, že mediátor dodržuje pravidla v komunikaci s účastníky, není vulgární, k oběma stranám přistupuje s respektem a dodržuje tak základní pravidla pro vztahy a komunikaci. Totéž mediátor očekává od stran konfliktu. (Plamínek, 2013)

Cíle mediace navazují na její principy. Dle Holé (2011) má mediace více cílů, které se poté spojí v jeden hlavní, čímž je ukončit spor – sjednat mezi účastníky dohodu. Mezi dílčí cíle mediace můžeme uvést např. zvládnutí konfliktní situace, lepší vzájemné pochopení a otevřená komunikace mezi stranami, poskytnutí modelu pro zvládnutí budoucích konfliktů nebo společný náhled na problém a pochopení

postojů a hodnot protistrany. Plamínek (2013) uvádí, že skutečným posláním mediace je především péče o spokojenost všech účastníků. V tom se mediace liší od řešení sporu soudní cestou, jelikož u soudu jde především o spravedlnost. Pokud se strany dokážou domluvit k vzájemné spokojenosti je také mnohem více pravděpodobné, že se spor nebude opakovat a společně sestavenou dohodu budou respektovat a naplňovat. Dle Janotové (2014) můžeme mediaci považovat za úspěšnou i ve chvíli, kdy se strany dohodnou na tzv. „nedohodě“. Znamená to, že se strany sporu vzájemně shodly na tom, že v daném problému nejsou schopny nalézt společné řešení, ale mediaci můžeme i přesto považovat za úspěšnou, protože se strany v rámci mediace dokázaly navzájem pochopit a naučily se spolu lépe komunikovat.

2.4. Proces mediace

Mediace je strukturovaný proces, který je ale zároveň velmi flexibilní a přizpůsobí se potřebám uživatelů. Můžeme proto říct, že každá mediace je jedinečná. (Potočková, 2013). Mediace je také procesem ohraničeným. Na začátku stojí konflikt, který se strany pomocí mediace rozhodnou řešit, na konci poté dohoda nebo rozhodnutí, že konflikt mediací vyřešit nepůjde a obrátí se raději na soud. (Cholenský, 2013) Existuje mnoho způsobů, jak mediaci rozfázovat, proces však zůstává vždy podobný. Mediace může být rozdělena do 5–12 fází, dle detailnosti jednotlivých fází. (Janotová, 2014) Pro představení jednotlivých kroků mediace bude nyní představen nejčastěji využívaný model mediace profesora Josepha Stulberga, (in Potočková, 2013), který bude doplněn o poznatky od dalších autorů zabývajících se mediací.

0. fáze: Předmediační fáze – tato fáze zahrnuje přípravu na mediaci a získání klienta

1. fáze: Zahájení mediace – úvodní slovo mediátora

2. fáze: Sběr informací – mediátor naslouchá sporným stranám

3. fáze: Hledání možností řešení – sporné strany si navzájem naslouchají a hledají přijatelná řešení, definují jednotlivé sporné body

4. fáze: Společné vyjednávání – společné hledání pro obě strany nejvhodnějšího řešení sporu

5 fáze: Tvorba dohody a ukončení mediace

Jednotlivé fáze budou dále blíže představeny, ale nejprve se podíváme, jak se strany k mediaci můžou dostat. Existuje více možností.

Strany mohou mediátora oslovit společně. Mohou tak učinit samy – dobrovolně nebo na základě předchozí smlouvy, ve které je stanoveno, že v případě sporu se strany pokusí konflikt řešit skrze mediaci. Pokud na tento krok při sepisování smlouvy strany nemyslely, nebo spor vznikne mezi lidmi, kteří spolu žádnou smlouvu ani nesepsali, nezbyvá nic jiného, než aby jedna strana tu druhou k mediaci přesvědčila. Poslední možností je doporučit nebo nařídít stranám první setkání s mediátorem soudně. V rámci rodinné mediace může být první setkání s mediátorem nařízeno jak ze strany soudu, tak i ze strany pracovníka nebo pracovnice OSPOD. V tomto případě mají povinnost přijít k mediátorovi na první setkání, kde jim bude vysvětleno, jak by mediace probíhala a strany se poté mohou samy rozhodnout, zda mediace využijí nebo zda svůj spor budou nadále řešit soudní cestou. (Cholenský, 2013) V některých případech, zejména mediálně probíraných sporech se může stát, že mediátor strany osloví sám. Pomůže tím sporným stranám, pokud se jejich konflikt zvládne úspěšně vyřešit a zároveň tím zviditelní sebe a svou práci, ale také mediaci jako metodu řešení konfliktu, což je pro společnost přínosem, protože mediace je ve společnosti stále málo známou metodou pro řešení konfliktu. (Potočková, 2013)

Co se týče délky jednotlivých sezení, tak vždy záleží na domluvě účastníků s mediátorem. Pro jednání se doporučuje délka maximálně 3 hodiny. Pokud mediace trvá kratší dobu, hrozí, že se mediátor ani účastníci v konfliktu pořádně neorientují, pokud je mediace delší, hrozí ztráta koncentrace zúčastněných. Mediace poté nemusí dosáhnout takového efektu. Pokud se zaměříme na počet sezení, záleží většinou na náročnosti tématu. Strany sporu si mohou předem do smlouvy o mediaci stanovit, jak dlouho budou mediátora navštěvovat. Stanoví

tak dobu, kterou obě strany považují za efektivní pro úspěšné řešení sporu. Kterákoliv ze stran však může mediaci kdykoliv ukončit. (Janotová, 2014)

2.4.1. Předmediační fáze

V předmediační fázi se strany sporu s mediátorem a mediací teprve seznamují. Úkolem mediátora je, aby zájemcům o mediaci představil mediaci samotnou, její principy a zásady. Je také potřeba, aby mediátor zjistil, zda je mediace pro daný typ sporu vhodná a jaké mají od mediace očekávání zájemci. (Janotová 2014) Strany sporu si s mediátorem domluví organizační věci jako místo jednání, termíny, přibližnou délku jednotlivých setkání, ... V § 3 odst. 4. zákona o mediaci je pro zapsané mediátory stanoveno, co vše je potřeba zajistit před zahájením samotné mediace. Mediátor musí strany poučit o svém postavení při mediaci, účelu mediace a jejích zásadách. Dále účastníky seznámí s účinky smlouvy o provedení mediace a mediační dohody. Musí také účastníky upozornit, že mohou mediaci kdykoliv ukončit, jelikož jde o dobrovolný proces. Seznámí je též s náklady mediace a odměně mediátora. Zákonem o mediaci je upraveno též zahájení mediace. Mediace je zahájena podpisem smlouvy o provedení mediace. Tato smlouva musí obsahovat minimálně označení jednotlivých stran konfliktu, údaje o mediátorovi, základní vymezení konfliktu, vymezení doby, kdy bude mediace probíhat a informace o odměně mediátora.

2.4.2. Zahájení mediace

Pokud se strany dohodnou, že se do mediace zapojí a zkusí tak vyřešit svůj spor, přechází mediace do zahajovací fáze. V této fázi mediátor pronese úvodní slovo. V úvodním slovu mediátor částečně zopakuje to, co se strany již dozvěděly v předmediační fázi. Popíše blíže proces mediace, představí sebe a svou roli v procesu, představí navzájem účastníky i jejich případné doprovody (např. právní zástupce) a stručně popíše situaci, kvůli které se na mediace setkali. Je důležité připomenout dobrovolnost mediace. Účastníci mohou kdykoliv říct, že v mediaci již nechtějí pokračovat. (Holá, 2003) Mediátor v této fázi stranám opět zdůrazní, jaké je jeho postavení v rámci mediace a také to, že za konečnou dohodu jsou

odpovědné pouze strany mediace. Mediátor je odpovědný pouze za proces mediace. (Plamínek, 2013) Stanoví se také částka, kterou účastníci za mediaci zaplatí. Ve fázi zahájení mediace jsou dále shrnuta základní pravidla mediace (např. neskákat druhému do řeči). Pravidla má mediátor většinou stanovena vlastní. Účastníci se k nim mohou vyjádřit a případně se upraví dle jejich potřeb. Je doporučováno, aby se pravidla stanovila na samém počátku mediace a poté se již neměnila. V případě změny pravidel v průběhu mediace hrozí, že by to bylo bráno jako upřednostňování jedné ze stran konfliktu mediátorem. (Cholenský, 2013) Účastníci by měli také být seznámeni s informací, že mediace může být v důsledku opakovaného nedodržování pravidel ukončena. (Janotová, 2014) V této fázi je pro mediátora klíčové, aby získal důvěru zúčastněných stran, jedině tak se mu strany otevřou a svěří mu bližší informace o konfliktu, který mezi nimi panuje. Pokud je mediace prováděna zapsaným mediátorem, dle zákona o mediaci, je nutné, aby byla spolupráce podložena smlouvou o mediaci. Nezapsaný mediátor smlouvu o mediaci s účastníky sepsat nemusí. (Cholenský, 2013)

2.4.3. Sběr informací

Druhá fáze mediace je zaměřena na sběr informací o sporu, vztazích mezi stranami sporu, jejich emocích, zájmech, postojích apod. Sběr těchto informací je velmi důležitý, pro další postup mediace. Pro mediátora je důležité zjistit, jaké mají jednotlivé strany na problém náhled, jaké jsou jejich potřeby a čeho by chtěly dosáhnout, aby byly spokojené. Mediátor nechá většinou mluvit nejprve jednu a poté druhou stranu. Strana, která zrovna nemluví, poslouchá a poté se může k tomu, co slyšela vyjádřit. Může se stát, že účastník, který má v danou chvíli mlčet, mlčet nedokáže a chce vyjádřit svůj názor hned. Díky pravidlům mediace, která jsou předem stanovena ho mediátor může usměrnit a uklidnit, že na něj přijde řada. Další možností je využít možnost oddělených jednání, kde každá strana situaci popíše mediátorovi zvlášť. Oddělená jednání jsou vhodná i z toho důvodu, že se účastníci mohou zdráhat o některých věcech mluvit, před druhým. (Plamínek, 2013) K získání informací může mediátor využít různé techniky jako např.: aktivní naslouchání, doplňující otázky, přeformulování informací vlastními slovy apod.

Mediátor by měl také dohlédnout na spravedlivé rozdělení času mezi účastníky mediace. (Cholenský, 2013) Následně mediátor vyzve účastníky, aby si navzájem představily své představy o řešení sporu.

Na konci této fáze bychom měli znát sporné body, které budou dále řešeny a také zájmy a priority stran sporu.

2.4.4. Hledání možností řešení

V předchozí fázi se mediace zaměřovala na minulost, v tuto chvíli se začíná orientovat na budoucnost. Mediátor dle získaných informací z předchozí fáze shrne, co mají strany společného – na tom je poté možné stavět možná řešení a konečnou dohodu. Strany sporu spolu nyní nemluví skrze mediátora, ale napřímo, mediátor pouze hlídá, aby byl rozhovor stabilní, konstruktivní a bez vyhrocených sporů, pomáhá také stranám pochopit své zájmy navzájem. Mediátor má v této fázi za úkol podněcovat v účastnících tvůrčí myšlení a kooperativní přístup. K hledání možností mohou využít např. techniku brainstormingu. (Holá, 2003) V závěru této fáze je sestaven seznam možných řešení, ze kterých se bude v následné fázi vybírat to řešení, na kterém se obě strany shodnout a bude pro ně nejvhodnější.

2.4.5. Společné vyjednávání

V této fázi jsou hodnoceny a rozvíjeny jednotlivé možnosti řešení sporu, které strany vymyslely a navrhly v předchozí fázi. Strany hledají konkrétní cestu pro vyřešení konfliktu. Mediátor na toto vyjednávání dohlíží. Strany navzájem zjišťují, které řešení je pro tu druhou ještě přijatelné, doplňují je a upravují. Plamínek (2013) uvádí, že strany začínají „obchodovat s prioritami“. „Obchod s prioritami“ vypadá tak, že se strany snaží ustoupit v krocích, které pro ně nejsou až tak prioritní a pro druhou stranu mohou být, aby poté měly navrch v krocích, které jsou pro ně důležitější. Dle Janotové (2014) se v rámci mediace stanoví také tzv. pojistky, pro případ nečekaných překážek – mohou to být např. sankce v případě, že se nebude konečná mediační dohoda dodržovat. „*Výsledkem této fáze je syntéza akceptovatelných dílčích řešení.*“ (Plamínek, 2013, str. 110) Z mnoha navržených

řešení je poskládána jedna, pro obě strany nejpříjemnější možnost řešení, se kterou obě strany souhlasí. Tím se dostáváme k poslednímu kroku – sepsání dohody.

2.4.6. Tvorba dohody a ukončení mediace

Ve chvíli, kdy se strany sporu shodnou na řešení, nebrání nic tomu, aby za pomoci mediátora sepsaly závěrečnou mediační dohodu, ve které bude sepsáno konečné stanovisko. Dohoda musí být konkrétní, reálná, spravedlivá pro obě strany, dosažitelná, měřitelná a časově omezená. (Janotová, 2014) Zákon o mediaci v § 2 odst. f) a § 7 uvádí mediační dohodu jako písemnou dohodu, kterou k datu uzavření svým podpisem stvrzují jak strany sporu, tak mediátor.

Vyústěním mediace může být také zjištění a konstatování, že strany konfliktu se na řešení daného problému nejsou schopné dohodnout. V rámci mediace se ale naučily alespoň způsob, jak spolu o problémech komunikovat a může se stát, že další problém, který se naskytne, dokážou pomocí těchto nově naučených způsobů v klidu vyřešit. Díky mediaci se také mohou vylepšit vzájemné vztahy, protože se naučili pohlížet jinak na názory a zájmy druhé strany. I takovou mediaci můžeme tedy považovat za úspěšnou. Mediátoři mohou také stranám ve složitějších sporech nabídnout pomoc se sepsáním realizačního plánu, který obsahuje jednotlivé kroky a aktivity, které povedou k naplnění dohody. (Plamínek, 2013)

V závěru mediátor shrne celý proces mediace, ocení účastníky i dosažené výsledky. (Holá, 2003)

2.5. Mediátor

Jak už bylo zmíněno v předchozích kapitolách, mediátor je osoba, na které stojí celý proces mediace. Je to odborník pracující s lidmi, mezi nimiž se vyskytl spor, který sami již nedokážou vyřešit. V rámci mediace pomáhá mediátor pomocí různých technik, stranám sporu komunikovat a přemýšlet nad řešením, které bude vyhovující pro obě strany a vzájemně se na něm shodnou.

K tomu, aby se člověk stal mediátorem vede dlouhá cesta vzdělávání a kurzů, která pokračuje po celou dobu mediátorovy praxe. V České republice mohou být služby

mediátora poskytované v režimu zapsaného nebo nezapsaného mediátora. Pro oba režimy je nutné, aby mediátor neustále prohluboval své znalosti v oblasti mediace. (Svatoš, 2020) Pro zapsané mediátory je tato povinnost soustavného vzdělávání zakotvena v § 8 odst. 1 písm. i) zákona o mediaci.

2.5.1. Zapsaný mediátor

Zapsaným mediátorem je osoba, která splnila podmínky zápisu mediátora do seznamu mediátorů vedeným Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Podmínky zápisu do seznamu jsou vypsány v § 16 zákona o mediaci. Jedná se o podmínku způsobilosti k právním úkonům (není soudně omezen na svéprávnosti). Dalšími podmínkami je trestní bezúhonnost, získání vysokoškolského magisterského titulu, složení zkoušky mediátora nebo uznání kvalifikace dle jiného právního předpisu. Poslední podmínkou je, že mediátor nebyl v posledních 5 letech před podáním žádosti vyškrtnut ze seznamu postupem podle § 22 odst. 4 zákona o mediaci (závažné nebo opakované porušení povinností mediátora stanovené zákonem o mediaci). Splnění těchto podmínek a zapsání do seznamu mediátorů by mělo garantovat odbornost a profesionalitu mediátora. (Svatoš, 2020)

Zkoušku mediátora může mediátor složit u Ministerstva spravedlnosti nebo v případě advokátů provádějících mediaci u České advokátní komory dle zákona 89/1996 Sb., o advokacii. Náležitosti této zkoušky, zkoušky z rodinné mediace, žádost o vykonání zkoušky, jmenování zkušební komise a provádění zkoušky je upraveno vyhláškou č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora. (Ministerstvo spravedlnosti, online, 2017) Zkouška se skládá z písemné a ústní části. Písemný test se zaměřuje na oblasti vědomostí z mediace a dalších možností mimosoudního řešení sporů, základní lidská práva a svobody, mediační techniky, oblasti práva – rodinné, občanské, pracovní, právo na ochranu spotřebitele a základy psychologie a sociologie. Ústní část zkoušky obsahuje modelovou situaci mediace, ve které může mediátor skládající zkoušku ukázat, jak rozumí procesu mediace a jak využívá mediační techniky v praxi. Následně proběhne sebereflexe, kde shrne, jak se mu v mediaci dařilo pracovat, co se povedlo, co se nepovedlo

a zda by něco udělal jinak. O těchto věcech diskutuje se zkušební komisí. Zkušební komise poté klade doplňující otázky zaměřující se na proces mediace, roli mediátora nebo techniky mediace, které mediátor v modelové mediaci použil. Pro úspěšné absolvování zkoušky mediátora je potřeba dosáhnout úspěšnosti minimálně 75 %. Pokud se zkouška nepodaří, jsou možné dva opětovné pokusy. Pokud se ani tyto dva pokusy nejsou úspěšné, může mediátor opětovně o zkoušku požádat až tři roky od neúspěšné zkoušky. Mediátor může kromě zkoušky mediátora složit ještě zvláštní zkoušku z rodinné mediace. (Svatoš, 2020)

Zapsaný mediátor je jediným mediátorem, který může provádět mediaci nařízenou soudem – přesněji nařízené první setkání s mediátorem. Mediátor v tomto případě pouze seznámí strany sporu s procesem mediace a jejím přínosem pro jejich situaci. Strany se poté samy rozhodnou, zda budou v mediaci pokračovat a pokud ano, zda budou pokračovat u mediátora, se kterým proběhlo první setkání. (Medková, online, nedatováno)

2.5.2. Nezapsaný mediátor

Nezapsaný mediátor se při výkonu mediace nemusí řídit zákonem o mediaci. Mediaci tímto způsobem mohou poskytovat osoby na základě živnostenského oprávnění. Asociace mediátorů České republiky uvádí, že zájemci o práci mediátora by měli absolvovat mediační výcvik v ČR nebo by měli mít adekvátní vzdělání v oblasti mediace. Do tohoto výcviku se může přihlásit každý, není zde povinnost mít vysokoškolské magisterské vzdělání. (Asociace mediátorů České republiky, online, nedatováno)

Nezapsané mediátory mohou lidé z řad veřejnosti vyhledat sami od sebe, soud na ně neodkazuje v rámci možnosti nařízení prvního setkání s mediátorem. Mediátoři mohou působit samostatně, v součinnosti s jinými organizacemi, být mediátorem při další profesi (např. advokát) nebo být součástí mediačních center. Mediační centra mohou sdružovat zapsané i nezapsané mediátory. V České republice také působí Asociace mediátorů ČR. Sdružuje zapsané i nezapsané mediátory a jejím

cílem je zvýšit povědomí o mediaci, podpořit rozvoj a vzdělávání v mediaci. (Janotová, 2014)

2.5.3. Role mediátora v procesu mediace

Mediátor jakožto odborník na mediaci odpovídá za její proces. S jeho rolí v procesu mediace je spojeno mnoho povinností a práv. Primárně musí mediátor pomáhat ostatním a ne sobě. Ve chvíli, kdy se mediátor zamýšlí nad nějakým svým krokem v rámci mediace, měl by se zamyslet, zda tím stranám sporu opravdu pomůže nebo zda tento krok chce udělat např. pro ulehčení své práce. Další povinností mediátora v rámci mediace je zprostředkování komunikace. Na mediátora se většinou lidé obrací, když je komunikace mezi nimi tak narušená, že se již nedokážou bavit společně. Mediátor jim má pomoci k tomu, aby se opět vzájemně pochopili a rozuměli si. Překládá sdělení od jedné strany druhé straně. Dále mediátor určuje pravidla a koriguje celý proces mediace. Jeho povinností je též být nestranný. Nestrannost je v roli mediátora velmi náročná, protože každý účastník může vyžadovat jinou formu přístupu, a to co jednomu přijde v pořádku, může druhému přijít jako privilegování. Jako příklad můžeme uvést osobnosti extroverta a introverta, kdy extrovert má potřebu s mediátorem problém rozebírat z různých úhlů a introvert skoro nepromluví. Mediátor se poté musí více věnovat introvertovi, aby od něj získal potřebné informace, a extrovertovi se může zdát, že mu není věnován dostatek pozornosti. Mediátor také musí dbát na to, aby se v mediaci on i účastníci orientovali. Průběžně analyzuje kauzu i z hlediska vztahů. Důležité je také zmínit, že mediátor nerozhoduje o věci. V případě evaluativní mediace může sice stranám poskytnout odborné rady, ale konečné rozhodnutí je stále na stranách sporu. Jako poslední je zmíněno mediátorovo právo ovlivňovat vztahy. Mediátor může stranám pomoci vyřešit spor, ale pokud je problém i v jejich vztazích, může se objevit nový konflikt. Proto je dobré, když se mediátorovi podaří v rámci mediace proměnit soupeření na spolupráci. (Plamínek, 2013)

3. Rodinná mediace

Rodinná mediace je specifickým typem mediace zaměřujícím se na práci s konfliktem v rámci rodinného systému. Může být využita při různých typech sporů v rodině.

3.1. Rodina a konflikt

Dle Fišerové (2018, online) je rodina „*původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, který je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejíž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování komunity kulturního vývoje.*“ V dřívějších dobách bylo manželství a rodina budováno jako ekonomická a sociální jednotka. V současné době je manželství založeno spíše na citech a emocionální komunikaci partnerů. Díky tomu je manželství mnohem zranitelnější a častěji se stává, že končí rozvodem. (Holá, Wesphalová, 2014)

Rodina je místo, kde by se dítě mělo cítit bezpečně, měla by ho vzdělat, vychovat, socializovat a předat mu hodnoty do dospělého života. Pro to, aby mohlo být dítěti předáno vše tak jak má a aby zažilo klidné dětství, je třeba, aby spolu rodiče ať žijí v manželství, partnerství nebo odděleně, vycházeli. Pokud v rodině vznikne problém, záleží, jak na něj členové rodiny reagují. Dokážou o konfliktech komunikovat? Jak přistupují k náročným situacím? Jak reagují na problémy? V situacích, kdy mezi rodiči neustále vznikají hádky, se dítě necítí komfortně ani bezpečně a krize v rodině na něj silně dopadá. Tento dopad si poté nese do svého budoucího života a podepisuje se i na vztazích s rodiči. Je tedy vhodné, aby se jakýkoliv rodinný konflikt řešil již v počátku a nenechával se tzv. „vyhnít“, protože poté se z drobného konfliktu může stát obrovský, vyeskalovaný spor, který může skončit u soudu, jelikož rodiče nejsou schopni se sami domluvit na jeho řešení. (Holá, 2014) Je nutné doplnit, že v případě rozvodu manželství je vždy nutné před samotným rozvodem upravit poměry k nezletilému dítěti prostřednictvím opatrovnického řízení.

Jsou případy, kdy rozchod rodičů a opatrovnické řízení proběhne v klidu, rodiče se na všem dokážou dohodnout a není třeba nic složitě rozebírat a rozhodovat. Jsou však ale také případy, kdy se rodiče v klidu rozejít nedokážou, hledají na sobě vzájemně chyby, dělají si naschvály a celá situace vyčerpává nejen je, ale i jejich děti.

Rodina, která již konfliktní situaci nedokáže řešit vlastními silami může využít různé možnosti pomoci. V České republice funguje síť služeb, které pomáhají rodinám nejen v konfliktních situacích. Rodina se může obrátit například na manželskou a rodinnou poradnu, rodinné mediátory, psychology, advokáty, nestátní neziskové organizace zaměřující se na práci s rodinou a dětmi nebo OSPOD. Problémem je, že partneři velmi často o nabídce těchto služeb ví, ale třeba je ochotný je využít pouze jeden z partnerů anebo o těchto službách povědomí nemají. (Holá, Westphalová, 2014) Často se tak stává, že se rodiče obrátí spíše na soud, který rozhodne za ně, než aby se pokusili sami řešit konflikt mimosoudně. Může se v tomto případě ale stát, že je na pomocnou službu odkáže soud anebo OSPOD, který se do rodiny v těchto případech dostává nejčastěji na základě usnesení o určení kolizního opatrovníka dítěte v rámci opatrovnického řízení. Jako kolizní opatrovník plní pracovník OSPOD pouze funkci procesního zástupce dítěte v rámci opatrovnického řízení, kde hájí nejlepší zájem dítěte. Pracovník OSPOD může v rodině pracovat také jako opatrovník a pokud je dítě vedeno jako ohrožené dle § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí 359/1999 Sb., tak může rodičům ukládat povinnosti a výchovná opatření (např. nařízení o první návštěvě mediátora). V těchto případech musí OSPOD postupovat v souladu se Správním řádem (zákon č. 500/2004 Sb.) a vydat rozhodnutí ve správním řízení. Pracovníci OSPOD tento postup moc často nevyužívají, rodinám odbornou pomoc spíše doporučují a sami je dle svých možností a zkušeností podporují ve hledání společného smírného řešení. (Rogalewiczová, 2019)

3.2. Rodinná mediace

Rodinná mediace je specifickým druhem mimosoudního řešení sporů mezi členy rodiny. Specifické je pro ni to, že mezi členy rodiny panují blízké vztahy založené zejména na spřízněnosti příbuzenstvím a emocích. (Kovářová, online, 2013) Rodinné konflikty se tak odehrávají na více rovinách – psychické, finanční, právní a vztahové. To je důvodem k tomu, aby v sobě rodinná mediace slučovala i prvky psychoterapie, rodinné terapie nebo poradenství. (Kall, Molčanová, online, 2013) Rodinná mediace vznikla i z toho důvodu, že někdy může být pro lidi velmi nepříjemné, když se do intimních a křehkých vztahů rodiny vloží soud, jako autoritativní orgán. Může se také stát, že se konflikt, o jehož řešení rozhodne soud, ještě více prohloubí, jelikož soud rozhodne dle práva a rozhodnutí se v závěru nemusí shodovat s tím, co strany doopravdy chtějí nebo bude spokojená pouze jedna ze stran konfliktu. Naopak v rodinné mediaci strany sporu pracují s mediátorem na tom, aby se samy dohodly na nejlepším řešení konfliktu, které bude oběma stranám vyhovovat. (Holá, 2013) Dohoda, kterou strany společně utvoří se poté i mnohem lépe dodržuje, jelikož je to společné rozhodnutí o řešení sporu, ke kterému strany došly.

„Základní podstatou rodinné mediace je zjištění, že většina rozvádějících či rozcházejících se partnerů má zachovanou schopnost a vůli zůstat kompetentními rodiči.“ (Holá, Westphalová, 2014, str. 22) Rodinná mediace je také nejrozšířenější formou mediace. V České republice rozdělujeme rodinnou mediaci na rozvodovou a rodinnou. Rozvodová mediace se využívá v případech řešení konfliktů manželů, ale můžeme ji chápat, jako součást rodinné mediace. Rodinná mediace řeší konflikty vzniklé mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, nebo i v rámci širší rodiny a podporuje udržení co nejlepších vztahů mezi partnery a fungování v rámci rodiny. Může také nabídnout prostor pro bezpečnou komunikaci, odlišný přístup k rodinným vztahům a odstranění problémů a nedorozumění vzniklých mezi členy rodiny. V zahraničí, kde se rodinná mediace využívá delší dobu, než v České republice mají s tímto typem mediace pozitivní zkušenosti. Při využívání rodinné

mediace dochází totiž k redukování konfliktu, zkrácení doby pro vyřešení konfliktu a je to také méně nákladná cesta pro řešení sporu. (Holá, Westphalová, 2014)

Důvodů proč by si rodiče, kteří jsou ve vzájemném sporu měli vybrat mediaci k řešení jejich společného problému je více. Mediace pomáhá obrátit pozornost od partnerského konfliktu na zájem dítěte, rozvíjí rodičovské dovednosti zejména ve vzájemné komunikaci, pomáhá vyhnout se hořkosti u soudu, je finančně méně nákladná, umožňuje větší míru soukromí, takže se strany mohou více otevřít v tom, co je tíží a také stranám konfliktu umožňuje mít konflikt ve svých rukách a společně, za odborné pomoci mediátora, rozhodovat o nejlepší variantě řešení. (Palmer, online, 1996)

3.2.1. Rodinné konflikty vhodné pro mediaci

Holá (2013) uvádí, že základní podstatou rodinné mediace je, že většina rodičů, jejichž vztah již nebude dále pokračovat, mají i po rozchodu schopnost být dobrými a kompetentními rodiči. Pro rodiče může být v první chvíli, kdy jsou ovládáni emocemi z rozchodu, těžké oddělit partnerskou rovinu od rodičovské. Mediátor může v těchto případech pomoci tyto dvě roviny oddělit.

Mediace rozcházejících se partnerů obvykle řeší otázky výživného dítěte, svěření dítěte do péče, výchovu, kam bude chodit dítě do školy, kdo ho bude kdy vyzvedávat ze školy, kontakty s širším příbuzenstvem apod. Jelikož s rostoucím věkem dítěte se mění jeho potřeby, tak obdobná témata mohou řešit v rámci mediace i rodiče, kteří jsou již delší dobu odloučení. Nastavená pravidla již nefungují a je potřeba je nastavit znovu dle aktuálních potřeb dítěte i rodičů. Vzhledem k tomu, že konflikty v rodině jsou velmi často emočně vypjaté, mediace je mnohem vhodnějším způsobem řešení takového konfliktu než soudní řízení. Mediace je dobrovolnou a smírnou cestou, na které rodiče s pomocí mediátora sami dojdou ke konečnému řešení sporu, dohodě a spokojenosti všech stran. (Holá, Westphalová, 2014) Mediace nabízí včasné řešení, zlepšení komunikace a zachování osobních kontaktů. V případech soudního řešení sporu je možné, že bude řešení přikloněno k jedné straně konfliktu. Rozhodnutí o řešení bude řečeno,

ale konflikt bude dále pokračovat kvůli nespokojenosti jedné ze stran. Mediace může pomoci i v případech, kdy za sebou rodiče mají narušené vztahy, mnoho pokusů o domluvu nebo soudních stání. Z důvodu velmi narušených vztahů mezi stranami sporu je však potřeba více úsilí mediátora a trpělivosti stran konfliktu. (Šišková, 2016)

Specifickým případem konfliktu v rodině je konflikt, který zahrnuje nějakou formu násilí mezi partnery. Ani v těchto případech není mediace vyloučena, ale jde o mediaci mnohem náročnější a je vhodné, aby měl mediátor znalost problematiky domácího násilí. (Holá, 2014) Důležité je také rozlišovat mezi dlouhodobým domácím násilím a jednorázovým násilím, které vznikne z dlouhodobých vztahových konfliktů. (Holá, Westphalová, 2014) Důležitost rozlišit tyto dva typy násilí spočívá v tom, že pokud jde o dlouhodobé násilí, kdy ubližující partner je typickým tyranem, je práce s takovým člověkem v mediaci mnohem složitější, ne-li nemožná než v případě, kdy dojde k násilí následkem emočně vypjaté situace.

3.2.2. Účastníci rodinné mediace

Účastníky mediace jsou v první řadě strany konfliktu a mediátor. Stranami konfliktu rodinné mediace v rámci opatrovnického řízení jsou většinou rodiče dítěte. Specifickými účastníky jsou děti, které se mediace mohou, ale nemusí zúčastnit. Mediátor plní v mediaci roli kvalifikované, nestranné osoby, která zprostředkovává komunikaci mezi stranami konfliktu a pomáhá jim najít společné řešení. (Holá, 2014) Pro zachování neutrality může být vhodné, když rodinnou mediaci provádí dva mediátoři společně – muž a žena. Mediace se mohou dále účastnit právní zástupci stran sporu. V případě, že je potřeba odborný a nezávislý vstup do problému, mohou se do mediace přizvat i znalci. Mediace se mohou zúčastnit i osoby nepřímo zasažené konfliktem a jeho řešením – jedná se např. o příbuzné nebo přátele. (Kall, Molčanová, 2013)

3.2.3. Účast dítěte na mediaci

I dítě má právo se v rámci rodinné mediace vyjádřit. Konflikt rodičů se ho úzce dotýká. Rozpad rodiny je náročný, dítě přichází o jistoty, které do té doby mělo.

Citlivost rodičů vůči dítěti je bohužel v tomto náročném období často velmi nízká. Je však velmi potřebné, aby rodiče vnímali pocity dítěte a vyslechl ho. Hlavní rozhodnutí o uspořádání péče o dítě po rozchodu je na rodičích, je proto velmi důležité, aby svým dětem naslouchali, věděli, co dítě prožívá a poté mohou sestavit dohodu s ohledem na potřeby a zájem dítěte. Zájem dítěte je jedním z principů rodinné mediace. (Holá, 2014)

Holá (2014) uvádí, že v praxi se uplatňuje ten názor, že zájmem dítěte je zachování rodiny. V případech, kdy to možné není, je zájmem dítěte, aby bylo v kontaktu s oběma rodiči (pokud se nejedná např. o patologické osobnosti). Na rodičích je, aby v rámci mediace našli „zdravou míru“ toho, jak se bude dítě s rodiči stýkat, tak aby to vyhovovalo zejména dítěti, ale i rodičům. Abychom zjistili zájem dítěte, je dobré ho do mediace zapojit.

Ve chvíli, kdy se má dítě do mediace zapojit je třeba větší opatrnosti při plánování průběhu mediace. Je třeba, aby byl brán v potaz věk dítěte, jeho vyspělost, emoční stav, rozumová úroveň, schopnost pochopit podstatu mediace, schopnost formulovat své potřeby a přinášet návrhy řešení a zájem zúčastnit se. Obecně je dána hranice věku 12 let, kdy je dítě již schopno vyjádřit se k věcem, které se ho týkají, ale vždy záleží na individuálním posouzení. Mediátor by měl v každém případě zapojení dítěte do mediace zvážit rizika i zisky, které přinese zapojení dítěte do procesu mediace. Dítě by v rámci mediace nemělo být přítomno konfliktním situacím mezi rodiči ani samotnému konečnému rozhodování. Hrozí riziko, že by mu mohlo být ublíženo, když by vidělo, jak si rodiče domlouvají, kdo na dítě má kolik času a ke komu bude patřit. Rodiče by měli před zapojením dítěte mediace pochopit jeho roli v mediaci. Mediátor si s nimi popovídá o tom, jaké dítě je, jaké informace a jakým způsobem budou dítěti předány a jak mu bude vysvětlena jeho účast na mediaci. Důležitou a zásadní podmínkou účasti dítěte na mediaci je získat souhlas rodičů s důvěrností informací, které mediátor od dítěte získá. (Holá, 2014) Mediátor také dopředu s rodiči projedná, na co se dítěte bude ptát, zda tomu rodiče budou přítomni a zda do rozhovoru s dítětem mohou zasahovat. (Vrabcová, 2022)

Holá (2014) zdůrazňuje důležitost účasti dítěte na mediaci. Je důležité, aby rodiče slyšeli, jak si dítě představuje život v rodině, kde rodiče již nejsou partnery. Dítě by se mělo stát „neopomíjenou osobou“, protože se ho výsledek jednání dotkne. Dítě má také tzv. participační právo. To znamená, že má právo rozhodovat o sobě samém. Právo dítěte být slyšeno je též legislativně upraveno na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. Vnitrostátně je právo dítěte být slyšeno upraveno zejména v Ústavě České republiky (zákon č. 1/1993 Sb.), kde článek 96 uvádí, že „*všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva*“ (můžeme požadavek rovnosti práv před soudem vztáhnout i k účasti na mediaci) a Listině základních práv a svobod (usnesení č. 2/1993 Sb.), která v článku 3 odst. 3 uvádí, že „*Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.*“. Mezinárodně je právo dítěte být slyšeno upraveno zejména Úmluvou o právech dítěte (sdělení č. 104/1991 Sb.), kde v článku 12 odst. 1 stanovuje že „*státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“ (Holá, 2014)

3.2.4. Techniky a postupy v rámci rodinné mediaci

V rámci rodinné mediaci může mediátor využít mimo klasické metody a techniky mediaci jako je aktivní naslouchání, zrcadlení, parafrázování apod. i techniky specifické pro rodinnou mediaci. Může jít například o vytvoření tabulky s rozvrhem péče o děti. Tato tabulka se využívá ve chvílích, kdy rodiče nejsou schopni se dohodnout na rozsahu péče o dítě. V tabulce si stanoví rozpis týdne, kdo kdy dítě vyzvedne, kdo ho bude mít přes noc, kdo ho povede do školy, kdy a kde si dítě předají. Díky tabulce mohou vidět své časové možnosti i spravedlnost rozdělení péče. Ve chvíli, kdy je vytvořen pro rodiče přijatelný harmonogram péče o dítě, může se začít řešit věc výživného. Je dobré s rodiči nejprve sepsat seznam potřeb dítěte i s jednotlivými částkami, aby oba viděli a shodli se, jaké náklady je potřeba na dítě vynaložit. Ve chvíli, kdy mají tyto částky před očima a mají přehled o tom, u koho je dítě jak často, mohou začít diskutovat nad výživným. Je také dobré, když

se mediátorovi podaří proměnit stížnost na potřebu. Strany konfliktu se většinou snaží situaci popsat ve svůj prospěch, druhou stranu vidí kriticky a o jiných řešeních nechtějí slyšet. Na mediátorovi je, aby se pokusil změnit vnímání situace. Dle získaných informací od stran sporu poté zopakuje, co strany spojuje, co funguje a co je potřeba nově nastavit. Mediátor obrací pozornost k zájmům stran, jejich potřebám a motivům. Podle objevených zájmů poté mediátor dokáže přeformulovat kritiku na konkrétní potřebu. Nadále o tom diskutuje se stranami sporu. (Šišková, 2016)

4. Opatrovnické řízení a využití mediace

4.1. Opatrovnické řízení

Opatrovnické řízení nebo také řízení o úpravu péče o dítě je soudní řízení, ve kterém se projednává a následně stanovuje úprava výživného, styk, a péče o nezletilé dítě. Tato úprava poměrů musí být projednána vždy před rozvodem rodičů. Na soud se však mohou za tímto účelem obrátit také rodiče, kteří jsou buď již rozvedeni, nebo manželi nikdy nebyli, ale mají společné děti a potřebují upravit soudně poměry k dítěti.

Tyto konflikty mezi rodiči jsou v první instanci řešeny soudci okresních soudů dle místa trvalého bydliště dítěte, případně může zakročit soud, v jehož obvodu se nezletilé dítě zdržuje. (zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních) Při těchto soudních jednáních rozhoduje vždy samosoudce. Jeho práce je složitá už jen proto, že při jednání musí posuzovat neuchopitelné a nepopsatelné aspekty případu – např. mezilidské vztahy, emoce, výchovné schopnosti rodičů, a hlavně musí jednat v nejlepším zájmu dítěte. Zájem rodičů je až na místě druhém. (Rogalewiczová, 2019)

Účastníky opatrovnického řízení jsou rodiče, kteří mohou mít své právní zástupce, nezletilé dítě, které je v tomto procesu zastoupeno kolizním opatrovníkem (pracovník OSPOD). Účastníky mohou být také ve výjimečných případech pěstouni a prarodiče. (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, online, nedatováno)

Návrh na zahájení řízení ve věci péče o dítě může na soud podat kterýkoliv z rodičů. Teoreticky, v případech, kdy jsou již rodiče rozvedeni/rozejítí, ale soudní rozhodnutí o péči nedodržují nebo situaci neřeší, může soud zahájit řízení i z moci úřední – na návrh pracovníků OSPOD. Může se tak stát např. v situaci, kdy OSPOD osloví škola nebo třeba lékař, že dítě v rodině strádá ať vlivem konfliktní situace, tak jinými vlivy (např. nevyhovující péče) a je třeba, aby se v rodině zakročilo. (Rogalewiczová, 2019)

V návrhu musí být vymezeno, o čem rodiče chtějí, aby soud rozhodl. Většinou se jedná o rozhodnutí o péči, styku, výživném nebo např. bydlišti dítěte, ale na soud se mohou obrátit i v dalších záležitostech, které se jejich nezletilého dítěte týkají. To může být např. schválení toho, kam bude dítě chodit do školy. Pro soud je důležité, aby k rozhodnutí znal veškeré okolnosti. Zajímá ho zejména vyjádření obou rodičů a kolizního opatrovníka zastupujícího dítě při jednání. Může si také vyžádat zprávu lékaře, školy a může se také zeptat samotného dítěte na jeho názor. Soud v závěru rozhodne rozsudkem, který se stává právně závazným nabytím právní moci. Je dobré, když jsou s výsledkem jednání spokojeni oba rodiče a ve sporu není poraženého, který by měl potřebu se mstít a tím poté i třeba nevědomky ubližovat svému dítěti, které sporem rodičů trpí. (Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, online, nedatováno)

4.2. Rodinná mediace v opatrovnickém řízení

Česká republika je smluvní stranou Evropské úmluvy o výkonu práv dětí z roku 1996 (Sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.). Tato úmluva v článku 13 uvádí, že smluvní strany budou „s cílem předcházet sporům, řešit spory nebo předcházet soudním řízením týkajícím se dětí podporovat zprostředkování a další způsoby řešení sporů a jejich využití za účelem dosažení dohody v případech, kde je to namístě, a které smluvní strany vymezí“. Stát by měl tedy podporovat pomoc rodičům a jejich dítěti v konfliktní situaci i mimo soud. Cílem této pomoci je zejména ochrana dítěte, kterému musí být poskytovány podmínky pro příznivý vývoj a řádná výchova. Je též potřeba, aby dítě vyrůstalo v nekonfliktním prostředí a rodině, ve které nejsou narušené vztahy. (Holá, 2013)

Soudce by měl být osobou, která bude rodiče vést k tomu, aby svůj konflikt vyřešili spolu ve smíru. Ve chvíli, kdy k soudu přijdou rodiče, kteří jsou v konfliktu, nabízí se možnost, jak jim pomoci konflikt vyřešit a ovlivnit soudní rozhodnutí dříve, než padne konečné soudní rozhodnutí. Soud má dle § 100 odst. 1 OSŘ postupovat tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. § 100 odst. 2 OSŘ ukládá soudu možnost účastníkům jednání nařídít první setkání se zapsaným mediátorem

v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení. Řízení může být pro řešení konfliktu mimosoudně, přerušeno na dobu 3 měsíců, během kterých by rodiče měli využít možnost mimosoudního řešení sporu. Následně jednání pokračuje. Soud v tuto chvíli může schválit dohodu, ke které rodiče došli v rámci mediace. V případech, kdy se nedohodnou, rozhoduje za ně soud. Dle § 474 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních může soud rodičům uložit účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, případně jim nařídít setkání s poskytovatelem odborné pomoci, a to na dobu až 3 měsíců.

Významným činitelem působícím na rodiče v konfliktu může být i orgán sociálně právní ochrany dětí. Na pracovníky OSPOD se často obrací rodiče s žádostí o pomoc v rodičovském konfliktu. Sociální pracovníci a pracovnice OSPOD mohou svým klientům poskytnout samy poradenství anebo je odkázat na odborníky zaměřující se přímo na práci s lidmi v konfliktu jako jsou manželské a rodinné poradny, psychologové, psychoterapeuti, advokáti, ale také mediátoři. Zákon o sociálně právní ochraně dětí 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí umožňuje pracovníkům OSPOD dle § 13 odst. 1 písm. d) „uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie“. Smutková (2016) uvádí, že v praxi však využití mediace není na takové úrovni, jak by se dalo očekávat.

Soud nebo OSPOD může v rámci nařízení prvního mediačního setkání odkazovat rodiny pouze na zapsané mediátory. Mediátoři zaměření na rodinnou mediaci musí mít mimo obecné zkoušky mediátora také speciální zkoušku z rodinné mediace. Je tomu tak z toho důvodu, protože rodinné konflikty jsou specifické, a to zejména dopadem na děti, jakožto třetí stranu konfliktu. Mediátoři, kteří se zabývají rodinnou mediací, by měli mít znalosti nad rámec běžného vzdělání mediátora. Je vhodné, aby měli znalosti týkající se vztahové psychologie nebo např. rodinného práva. (Rogalewiczová, 2016)

V případech, kdy soud nenařídí první mediační setkání, mohou se rodiče sami obrátit jak na zapsaného, tak na nezapsaného mediátora. Na činnost nezapsaného mediátora se však nevztahují práva a povinnosti stanovené zákonem o mediaci. Společným rysem pro zapsané i nezapsané mediátory v rámci rodinné mediace je však to, že jsou povinni vždy dbát na to, aby byl v rámci mediace ošetřen zájem dítěte. (Šišková, 2016)

4.2.1. Cochemská praxe a mediace

V praxi se můžeme v souvislosti s opatrovnickým řízením setkat s pojmem „Cochemská praxe“. Cochemská praxe označuje model interdisciplinární spolupráce profesí, které se podílí na řešení konfliktů v rodině a celkově záležitostí týkajících se dítěte. (Círbusová in Malacká, 2016) Cílem tohoto systému je odstraňovat nebo alespoň mírnit spory mezi rodiči, kteří jsou vedeni k tomu, aby měli konflikt a jeho řešení ve svých rukou, dokázali ovlivňovat atmosféru probíhajícího rozchodu i jeho dopady. (Kovářová, 2022) Cochemská praxe vychází z předpokladu, že dítě nechce ztratit ani jednoho ze svých rodičů. Rodiče jsou ale v rozchodu ovládnuti emocemi a nemusí být schopni vzájemné komunikace, natož dohody. Profese, které jsou zapojeny do řešení rodičovského konfliktu (advokáti, poradny, mediátoři, soudy, OSPOD, znalci) vykonávají svou činnost odděleně, nespolupracují spolu a často vzájemně neznají svou náplň práce. Díky tomu je poté rodiče využívají jako nástroj sporu. V rámci Cochemské praxe je mezi těmito jednotlivými profesemi nastavena cílená spolupráce. Profese se vzájemně informují o pracovních postupech a komunikují spolu na pravidelných setkáních, stávají se partnery a jejich společným cílem je pomoci rodičům dosáhnout dohody, uklidnění vzájemných vztahů a orientace rodičů na zájem dítěte. (Barvíková, online, 2023)

Nováková (2019) uvádí, že jde o standardizovaný postup, ve kterém má každá profese jasně danou roli, povinnost a závazky ve vztahu ke všem profesím a účastníkům. Celý proces probíhající v rámci Cochemského modelu má též daný časový rámec, aby bylo možné udržet zaměření na řešení, dosažení cíle a předvídatelnost postupu, která je podstatná pro správnou koordinaci celého

procesu. Každá profese také díky tomu ví, kdy nastane její čas v rámci řešení rodičovského konfliktu a má přesně dáno, jak bude její vstup do konfliktu vypadat. Cílem je vytvořit tlak na rodiče, aby opět převzali svou rodičovskou odpovědnost a aby spolu opět komunikovali, zejména na rodičovské úrovni.

Celkový postup má každý tým individuálně upraven, princip však zůstává obdobný. Cochemský model stojí zejména na edukaci rodičů. Odborníkem na edukaci může být pracovník rodinné poradny, manželské poradny, mediátor, nebo speciálně vyškolený pracovník OSPOD. Edukační pracovník se sejde s oběma rodiči společně. Edukačních schůzek může proběhnout více a zahrnují zejména sociálně právní poradenství týkající se průběhu soudního jednání, postupu zainteresovaných subjektů, roli OSPOD jako kolizního opatrovníka. Dále je s rodiči hovořeno o jejich rodičovské odpovědnosti k dítěti, rodičovských kompetencích, právu a potřebě dítěte na péči a kontakt od obou rodičů. Edukačním pracovníkem je zdůrazňována důležitost pozitivní komunikace vůči dítěti a oddělení partnerského konfliktu od rodičovství. Edukační pracovník též rodičům popisuje možné dopady rodičovského konfliktu na dítě. (Nováková, 2019)

V Cochemském modelu je velmi důležitá role soudu, bez kterého celá tato praxe nemůže efektivně fungovat. Soud je tím, kdo určuje lhůty řízení a působí na rodiče jako nejvyšší autorita. Rozhoduje v případech, kdy nejsou schopni dohody, o uspořádání poměrů dítěte. (Nováková, 2019)

Mediace je nedílnou součástí Cochemského modelu a může být využita např. v rámci rodinné poradny. Edukační pracovník rodiče informuje o všech náležitostech popsaných výše a poté je může odkázat na mediátora, který s nimi následně může pracovat na jejich vzájemné dohodě. Jak již bylo zmíněno, každá profese má v rámci Cochemského modelu svou roli, která je důležitá pro celkový průběh a konečné řešení.

Cochemský model začal v České republice poprvé aplikovat okresní soud v Novém Jičíně v roce 2016. Od té doby se k němu přidaly další soudy, které Cochemský model v drobných obměnách využívají také.

5. Shrnutí teoretické části

V teoretické části byla věnována pozornost mediaci zejména jako možnosti řešení konfliktů v rodině. V první kapitole byl představen konflikt, jeho definice, druhy, dynamika a styly řešení. Můžeme říci, že konflikt je situace, kdy lidé nedokážou najít společnou cestu řešení nějaké situace. Mají odlišné názory a nejsou schopni a někdy ani ochotni ve svých postojích ustoupit. Konflikt je proces, který se vyvíjí a má nejčastěji podobu hádky, kterou může provázet pláč, křik, ale i mlčení. Když konflikt vznikne, většinou mají lidé snahu pokusit se ho vyřešit. Pokud se to nedaří, začínají se vyhrocovat emoce, strany sporu se navzájem obviňují, prosazují svou pravdu a hledají spojence ve svém okolí. Situace se může vyhrotit do té podoby, že poté spolu již nechtějí komunikovat. Po čase se emoce mohou lehce uklidnit a může započít snaha o urovnání konfliktní situace. V kapitole byly též představeny možnosti řešení konfliktní situace, jako je adaptace, prosazení se, únik nebo kompromis. Nejvhodnějším řešením konfliktu je však dohoda, ke které dospějí obě strany. Blíže byl představen konflikt mezi rodiči, jelikož se práce věnuje především rodičovským sporům a jejich řešení. Rodičovské spory jsou na řešení mnohem náročnější, jelikož mezi sebou mají členové rodiny silné citové vazby. Fungující rodinu odlišné názory většinou neohroží. Pokud se ale v rodině vyskytne konflikt, který je tak velký a náročný, že to nezvládnou vyřešit sami nebo s pomocí třetí osoby, stává se, že se partneři můžou rozejít. 70 % rozcházejících se rodičů se dokáže v zájmu dětí na péči, styku a výživném domluvit. 30 % rodičů se na těchto věcech domluvit nedokáže a musí vyhledat pomoc třetí osoby, která jim pomůže s řešením konfliktu. Zhruba 2-5 % z této skupiny se však nedokáže domluvit ani s pomocí třetí osoby.

Druhá kapitola byla věnována mediaci obecně. Mediací je metoda řešení konfliktů s pomocí neutrální kvalifikované osoby. Tato osoba pomáhá stranám konfliktu vzájemně si porozumět a stanovit konečnou dohodu. Mediací je upravena zákony č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě a 202/2012 Sb., o mediaci. Mediací může být využívána v různých typech sporů od sporů obchodních, občanských, pracovních až po rodinné. Mediáci mohou provádět zapsaní i nezapsaní mediátoři.

V případech, kdy jde o první mediační setkání nařízené soudem, musí se strany sporu obracet pouze na zapsané mediátory, kteří složili zkoušku u ministerstva spravedlnosti. Mezi hlavní principy mediace patří dobrovolnost, důvěrnost, nestrannost mediátora, neformálnost, princip budoucnosti a princip změny. Co se týče procesu mediace, tak mediace začíná představením mediátora a samotné mediace stranám sporu, následně mediátor strany sporu vyslechne a baví se o jejich stanoviscích k problému. Následně se společně baví o možnostech řešení a snaží se vybrat to nejlepší. V závěru strany společně s mediátorem sepiší mediační dohodu, dle které by se strany měly při řešení problému zachovat.

V další kapitole byla blíže přiblížena rodinná mediace, což je specifický typ mediace zabývající se spory mezi členy rodiny. Tento typ mediace je specifický tím, že pracuje s lidmi, kteří mezi sebou mají nebo měli velmi blízké vztahy a řešení konfliktu může tedy být náročnější. Do konfliktu může být také vtaženo dítě rozhádaných rodičů, kterého se konflikt dotýká. Základní úlohou mediátora v rodinné mediaci je pomoci rodičům odklonit se od partnerského sporu a nalézt v sobě rodičovskou odpovědnost k dítěti, která s rozchodem nezmizela. Rodinného mediátora může rodina vyhledat sama anebo jsou na něj rodiče odkázáni prostřednictvím OSPOD nebo soudu v rámci nařízení prvního setkání s mediátorem. Do mediace může být zapojeno i dítě. Pokud chce dítě vyjádřit svůj názor, má na to plné právo a mediátor ho poté předává rodičům. V rámci rodinné mediace mohou být využity techniky jako tabulka rozvrhu péče o dítě nebo přehled výdajů vynaložených za dítě. Rodiče si díky těmto technikám dokážou lépe představit spravedlivé rozdělení styku s dítětem, péče i výdajů.

Poslední část teoretické části byla věnována opatrovnickému řízení a využití mediace. Opatrovnické řízení je soudní jednání, během kterého je nejčastěji řešena věc styku, péče a výživného u nezletilého dítěte. Pokud se manželé rozvádí, opatrovnické řízení musí vždy předcházet řízení rozvodovému. Účastníky tohoto řízení jsou zpravidla rodiče, jejich právní zástupci a kolizní opatrovník, který při jednání zastupuje nezletilé dítě. V rámci opatrovnického řízení může být soudem nařízeno první setkání s rodinným mediátorem. Mediace se čím dál častěji využívá

v rámci tzv. Cochemského modelu, což je model interdisciplinární spolupráce mezi soudem, OSPOD a dalšími institucemi, které mohou rodině v konfliktu, a především dítěti konfliktem zasaženým, pomoci. Cochemský model stojí zejména na spolupráci mezi institucemi a na edukaci rodičů. Rodiče jsou edukačním pracovníkem informováni o praktických věcech týkajících se procesu soudního jednání, ale také o tom, jak jejich dítě vnímá jejich konflikt a jak se v něm cítí. Rodiče mohou právě i v rámci Cochemského modelu využít mediaci, aby se spor mezi nimi uklidnil a společně došli k závěrečné dohodě.

III. PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce se bude věnovat přímo využití mediace v opatrovnickém řízení. V úvodu bude představen kvalitativní výzkum se svými klady a zápory a také metoda polostrukturovaného rozhovoru, která byla následně využita v samotném výzkumném šetření na téma využití mediace v opatrovnickém řízení. V rámci výzkumu byly položeny otázky zapsaným mediátorům a také pracovníkům OSPOD. Bylo zkoumáno, jaké využití má mediace v opatrovnickém řízení, jaké jsou její výstupy a také jak funguje spolupráce mezi mediátory, soudy a OSPOD.

6. Kvalitativní výzkum

„*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.*“ (Strauss, str. 10, 1999) Výzkumník v rámci kvalitativního výzkumu konstruuje obraz o zkoumané věci, který se vytváří v průběhu sběru dat a poznávání jeho částí. Dále analyzuje texty a provádí zkoumání v přirozených podmínkách. Výzkumníci se snaží izolovat určitá data, která následně blíže zkoumají. (Hendl, 2016)

Dle Hendla (1999) neexistuje jediný obecně uznávaný způsob, jak provádět kvalitativní výzkum a někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk výzkumu kvantitativního, který je více zaměřen právě na statistická data. Jiní metodologové chápou kvalitativní výzkum jako protiklad kvantitativního výzkumu.

Můžeme tedy říci, že kvalitativní výzkum není založen na statistickém zpracování dat a jejich následném porovnávání, ale stojí zejména na pozorování, pročitání textů, pokládání otázek a větším, bližším a trvalejším kontaktu se zkoumaným vzorkem.

Nejčastějším způsobem sběru dat je provádění rozhovorů a pozorování. (Strauss, 1999)

Nyní bude stručně představen proces kvalitativního výzkumu: V první chvíli se musí vytvořit návrh projektu. Tento návrh by měl dokázat, že se bude jednat o smysluplný a užitečný výzkum, který přinese nové a dosud nezjištěné informace. V návrhu musí být jasně uvedeno, jaké mají být cíle projektu a jak bude celý výzkum probíhat. V návrhu by měl být popsán i plán výzkumu i s použitými metodami sběru dat. Bude popsáno, jak budou data zpracovávána. Lze též provést rozvalu nad riziky, která mohou v rámci výzkumu nastat. Důležité je také zamyslet se nad finančním zabezpečením projektu, v případech, kdy je projekt nějakým způsobem financován. (Hendl, 1999)

Na počátku výzkumu musí být stanoveno téma výzkumu a základní výzkumné otázky. Otázky mohou být v průběhu výzkumu upravovány a doplňovány. Díky tomu může výzkumník získat detailnější informace. To naopak u kvantitativního výzkumu nejde. V kvantitativním výzkumu jsou stanoveny otázky a vzhledem k tomu, že kvantitativní šetření probíhá většinou skrze dotazníky, tak se již otázky upravovat nedají. V kvalitativním výzkumu výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace, které souvisí se zkoumanou věcí. Kvalitativní výzkum je také časově náročnější, jelikož sběr dat trvá déle a jejich analýza též. (Hendl, 2016)

6.1. Klady a zápory kvalitativního výzkumu

Kvalitativní i kvantitativní metoda výzkumu má své klady a zápory.

Kladem kvalitativní metody výzkumu je určitě možnost získat podrobný popis a vhléd do zkoumané věci. Je též možné zkoumat ho v přirozeném prostředí a studovat samotné procesy. Dá se také dobře přizpůsobit ve chvíli, kdy je v průběhu výzkumného procesu zjištěno, že je třeba výzkumné otázky přeformulovat nebo doplnit. (Hendl, 2016)

Záporem kvalitativního výzkumu může být to, že nemusí být zobecnitelným na celkovou populaci. Je také mnohem časově náročnější jak na sběr informací, tak na jejich následné vyhodnocení. Může se také stát, že výsledky budou ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi, znalostmi nebo předsudky. Je také těžší testovat hypotézy a teorie, jelikož zkoumaný vzorek je většinou mnohem menší, než bývá u kvantitativního výzkumu. (Hendl, 2016)

6.2. Etické zásady a rizika kvalitativního výzkumu

Hlavní etickou zásadou kvalitativního výzkumu je získat informovaný souhlas od osob, které se studie účastní. Výzkumy by měly být také dobrovolné a účastníci by měli být seznámeni s informací, že mohou svou účast ve výzkumu kdykoliv ukončit. V ideálním případě by také respondenti měli být anonymní. Může se stát, že osobám, které se do studie zapojí jako respondenti, nemůžeme na začátku říci

k výzkumu vše, jelikož by je to mohlo ovlivnit například v jejich odpovědích či pozorovaném chování. Tyto zatažené informace by však měly být respondentům sděleny ihned, kdy je možnost tyto informace zveřejnit. (Hendl, 2016)

Rizikem kvalitativního výzkumu může být, že se dopředu stanoví počet respondentů, kteří se budou výzkumu účastnit, ale ve chvíli, kdy je výzkumník začne oslovovat, zjistí, že o účast na výzkumu nemají zájem. Může se tak stát i v případě následujícího výzkumu, jelikož aktivních zapsaných rodinných mediátorů je v České republice dle Seznamu mediátorů pouze 19 a může být tedy náročné sehnat alespoň 4 mediátory, kteří byli ochotni poskytnout rozhovor.

7. Techniky sběru dat

Pro sběr dat byla ve výzkumu použita technika polostrukturovaného rozhovoru.

Polostrukturovaný rozhovor je rozhovorem mezi dvěma osobami. Vyznačuje se tím, že výzkumník má předem připravený návod nebo základní otázky, na které se bude respondentů ptát. Výzkumník má také možnost pokládat doplňující otázky, které ho mohou napadnout až v reakci na odpovědi respondenta. Může se pomocí těchto otázek doptávat na detailnější informace, které nebyly do původního plánu otázek zahrnuty. Je nutností, aby měl výzkumník povědomí o zkoumaném tématu. Jen tak poté může vhodně reagovat a doptávat se na další informace. Polostrukturované rozhovory je vhodné použít ve chvíli, kdy výzkumník ví, že má pouze jednu možnost s respondentem mluvit. Je tedy dobré doptat se ho na co nejvíce věcí ke zkoumané věci. Pro polostrukturovaný rozhovor je též vhodnější možnost nahrát si ho, jelikož je složité vést rozhovor a zároveň pořizovat poznámky. V případě, kdy není možné si rozhovor nahrát, je dobré zajistit si k rozhovoru přítomnost zapisovatele, aby byly informace od respondenta co nejpřesnější. (Cohen, online, 2006)

8. Cíl výzkum, charakteristika výzkumného vzorku a jeho průběh

Cílem výzkumu bude zjistit, jaký přínos má mediace pro opatrovnické řízení. Již v průběhu psaní bakalářské práce na téma rozvodu a následné péče o dítě jsem se setkala s rozdílnými modely práce soudů i OSPOD v rámci opatrovnického řízení. Někteří úzce spolupracovali s návaznou sítí služeb (inspirace Cochemským modelem), ale našlo se i město, kde nebyla spolupráce mezi soudem, OSPOD a návaznými službami tak intenzivní.

V tomto výzkumu jsem se více zaměřila na využití mediace právě v opatrovnickém řízení. Chtěla bych zmapovat pohled na tuto věc jak z pohledu samotných mediátorů, tak z pohledu OSPOD. Celý výzkum můžeme tedy rozdělit na dvě části, a to na rozhovory se zapsanými mediátory zaměřenými na rodinnou mediaci a s pracovníky OSPOD.

Celý výzkum je rozdělen na 5 dílčích cílů, kde první 3 jsou naplněny rozhovory s mediátory a další 2 jsou zodpovězeny v rámci rozhovorů s pracovníky OSPOD.

Dílčí cíl 1 se věnuje otázce, jak probíhá rodinná mediace a jaké jsou v ní využívány metody a techniky. Mediátorům budou položeny otázky na to, jaké využívají metody a techniky v rámci rodinné mediace, jak dlouho průměrně rodinná mediace trvá a na představení procesu mediace pod jejich vedením. Také bude zjištěno, zda do mediace zapojují děti a jestli k práci s dětmi využívají nějaké specifické techniky.

Dílčí cíl 2 je věnován zjišťování, jak často jsou na zapsané mediátory odkazováni klienti ze strany soudu nebo OSPOD a jak často se na ně obrací klienti sami s prosbou o pomoc. V tomto dílčím cíli bude položena otázka na to, jak často přichází klienti na základě nařízení soudu nebo OSPOD, jak často přichází sami od sebe a zda a jak často se stává, že by se strany sporu dokázaly dohodnout během prvního nařízeného tříhodinového setkání.

Dílčí cíl 3 se zaměřuje na to, jakým výstupem mediace nejčastěji končí. Mediátorů se budu ptát, jakým výstupem mediace končí a jak často se stane, že se rodiče

nedohodnou a raději nechají konečné rozhodnutí na posouzení soudu. Také se budu mediátorů ptát, zda se na ně klienti obrací opakovaně.

Dílčí cíl 4 se již věnuje práci pracovníků OSPOD a jejich spolupráci s mediátory. Pracovníkům OSPOD budou pokládány otázky na to, jak často se stává, že oni nebo soud nařídí rodičům první setkání s mediátorem, zda mají v okolí vůbec nějakého zapsaného mediátora, na kterého mohou odkazovat, zda odkazují i na nezapsané mediátory a jak probíhá jejich spolupráce se soudem.

Dílčí cíl 5 se věnuje práci pracovníků OSPOD s rodinou v konfliktu a bude zjišťováno, jak často se stane, že se rodina vrátí s dalším konfliktem. Pracovníkům OSPOD se budu ptát, zda se rodiče nejprve snaží sami usmířit a domluvit a jak často se vrací s dalším konfliktem i když se již jednou dokázali dohodnout v rámci mediace.

Pro své výzkumy jsem se rozhodla provést rozhovor se 4 zapsanými mediátory, které jsem dohledala v Seznamu mediátorů vedeným Ministerstvem spravedlnosti a 4 rozhovory s pracovníky OSPOD. Záměrně jsem nejprve oslovovala OSPOD ve větších městech, zejména krajských a také ve větších okresních městech. (V závěru se povedlo oslovit 4 OSPOD Liberec, Jihlava, Chrudim a Trutnov).

V případě shánění mediátorů hrozilo, že vzhledem k jejich velmi nízkému počtu se může stát, že se nebudou chtít rozhovoru zúčastnit. (V závěru se však povedlo provést rozhovor se 4 mediátory.)

Veškeré respondenty v úvodu rozhovoru informuji o obsahu diplomové práce a záměru výzkumu a domluví se s nimi na formě zaznamenávání obsahu rozhovoru. Rozhovory budou domluveny dle časových možností obou stran a bude navržena online forma rozhovoru.

8.1. Transformační tabulka

<p>OTÁZKY NA ZAPSANÉ MEDIÁTORY:</p>	
<p>DČ 1: Zjistit, jak probíhá rodinná mediace a jaké jsou u ní využívány metody a techniky</p>	<p>OTÁZKA 1: Jaké metody a techniky práce při mediaci využíváte a co se Vám v práci s rodinou osvědčilo?</p>
	<p>OTÁZKA 2: Jak dlouho průměrně trvá rodinná mediace?</p>
	<p>OTÁZKA 3: Jak stručně probíhá mediace pod vaším vedením?</p>
	<p>OTÁZKA 4: Jsou do mediace zapojeny i děti? Jaká jsou případně specifika práce s dětmi v mediaci?</p>
<p>DČ 2: Zjistit, jak často se na mediátora obrací strany samy a jak často na základě nařízení soudu/OSPOD</p>	<p>OTÁZKA 5: Jak často k Vám přichází rodiny na základě nařízení soudu/OSPOD?</p>
	<p>OTÁZKA 6: Jak často přichází rodiče ve sporu do mediace sami od sebe?</p>
	<p>OTÁZKA 7: Jak často se stává, že se rodiče zvládnou dohodnout již během krátkého tříhodinového setkání nařízeného soudem?</p>
<p>DČ 3: Zjistit, jakým výstupem mediace nejčastěji končí</p>	<p>OTÁZKA 8: Jakým výstupem nejčastěji mediace končí? Jak často se stane, že se rodiče nedohodnou a nechají rozhodnutí na soudu?</p>

	OTÁZKA 9: Stává se, že se na Vás obrací rodiny opakovaně?
OTÁZKY NA PRACOVNÍKY OSPOD:	
DČ 4: Zjistit, jak probíhá spolupráce pracovníků OSPOD s mediátory	OTÁZKA 10: Jak často se stává, že vy nebo soud nařídí rodičům první setkání s mediátorem?
	OTÁZKA 11: Máte v okolí vůbec nějakého zapsaného mediátora, na kterého byste rodinu mohli odkázat?
	OTÁZKA 12: Odkazujete případně mimo nařízení i na nezapsané mediátory?
	OTÁZKA 13: Jak probíhá Vaše spolupráce se soudem?
DČ 5: Zjistit, jak OSPOD pracuje s rodinou v konfliktu a jak často se stane, že se rodina vrátí s jiným problémem	OTÁZKA 14: Snažíte se rodiče nejprve sami přimět k tomu, že dohoda je lepší řešení? Pokud ano, jak?
	OTÁZKA 15: Když rodina úspěšně projde mediací, jak často se stává, že se vrátí s dalším konfliktem, se kterým si sami nedokážou poradit?

9. Analýza získaných dat a interpretace výsledků výzkumu

9.1. Rozhovory s mediátory

9.1.1. DČ 1: Zjistit, jak probíhá rodinná mediace a jaké jsou u ní využívány metody a techniky

Otázka č. 1: Jaké metody a techniky práce při mediaci využíváte a co se Vám v práci s rodinou osvědčilo?

Mediátorka č. 1: *Využívám transformativní mediaci. Mediační metody používám např. naslouchání, zrcadlení, upozadění se, reflektování. Rodinná mediace se moc neliší od jiných druhů mediace (např. pracovně-právní). Když se vyjasní emoční věci mezi klienty, faktické věci poté běží rychle.*

Mediátor č. 2: *Používám techniky transformativní mediace. Řídím se „selským rozumem“ a svými zkušenostmi.*

Mediátorka č. 3: *Využívám facilitativní mediaci, která je vhodná pro rodinnou mediaci a také se z ní skládají zkoušky na ministerstvu spravedlnosti. Jsem zastáncem toho, aby soud a OSPOD odkazovali především na zapsané mediátory, zkouška mediátora je známkou kvality a profesionality, je také velmi těžká na složení. Dohody od nezapsaných mediátorů bývají často nekvalitní.*

Mediátorka č. 4: *Zkoušky na ministerstvu spravedlnosti jsou pouze z facilitativní mediace. Já jsem zažila transformativní, ale to dělají spíše psychologové. A v případech, kdy to jde od soudu, to jsou věci, kdy na to máte 3 měsíce a transformativní mediace je spíše jako terapie. Při transformativní do toho mediátor nevstupuje a čeká spíše až to lidé vzdají a domluví se. Měla jsem klientku, která byla na transformativní mediaci a ta s ní byla velmi nespokojena a potom přišli ke mně a dohodli se sami. Dlouhodobě je transformativní mediace dobrá, ale v případech, kdy běží soud a je potřeba dohodnout se, tak je facilitativní lepší.*

Shrnutí otázky č. 1:

Mediátoři využívají transformativní a facilitativní styl mediace. Zkouška ministerstva spravedlnosti je skládána z facilitativní mediace a zdá se, dle informací od Mediátorek 3 a 4, že je dle nich vhodnější pro provádění rodinné mediace, jelikož mediátor do procesu více zasahuje. Mediátoři 1 a 2 používají transformativní styl mediace a klasické techniky mediace jako je aktivní naslouchání, zrcadlení, ... Řídí se také „selským rozumem“ a předchozími zkušenostmi a jsou v mediaci též úspěšnější. Je tedy dle mě spíše na mediátorovi, jaký styl mediace si zvolí, důležité je, aby si proces mediace hlídal, v případě potřeby zasáhl a vkročil do něj, protože kdyby nechal průběh mediace na stranách sporu, může se stát, že se nedohodnou, případně cesta k dohodě bude velmi dlouhá a náročná, což je v případech nařízené mediace špatně, jelikož mají strany sporu na mimosoudní vyřešení konfliktu omezený čas.

Otázka č. 2: Jak dlouho průměrně trvá rodinná mediace?

Mediátorka č. 1: *Obvykle se držím formátu, že jedna schůzka trvá 2-3 hodiny. Co se týče počtu setkání, je to různé. Většinou 2-3 setkání. Ve složitějších případech 5-6 setkání. Když lidé přichází s nějakou představou, na mediaci to porovnají s návrhem partnera a poté už se spíše ladí details. Na prvním setkání je dohoda spíše neobvyklá, ale stává se.*

Mediátor č. 2: *Jedno sezení obvykle trvá 3 hodiny, do větších délek nejdu. Celý proces mediace většinou trvá 2-3 setkání, čili 6-9 hodin.*

Mediátorka č. 3.: *Jedno setkání trvá zhruba 3 hodiny. Je to různé, za mě je hlavně důležité mít na mediaci klid. Když soud mediaci nařídí, je třeba, aby se mediace účastnili sami, bez svých advokátů, je také vhodné, aby v průběhu procesu mediace neprobíhala soudní jednání. Přítomnost právních zástupců, kteří jsou mediaci nakloněni je ok, přítomnost advokátů, kteří mediaci nerespektují jako možnost řešení konfliktu, je spíše škodlivá – jsou útoční, myslí si, že klienty k dohodě nutíme, do mediace různě zasahují.*

Mediátorka č. 4: *Jak kdy, u rodinné se mi nikdy nestalo, že by to bylo kratší než 3 vyhrazené hodiny. Počet jednání záleží na tom, co se řeší. Většinou se setkáváme třeba jednou za 14 dní.*

Shrnutí otázky č. 2:

Dle získaných odpovědí jedno mediační setkání trvá přibližně 3 hodiny. Délka celého procesu mediace záleží na složitosti případu. Dle mediátorky č. 3 záleží také na tom, zda se mediace účastní např. advokáti. Z praxe této mediátorky vyplynulo, že advokáti velmi často narušují mediační setkání a následný proces dosažení dohody poté trvá mnohem déle.

Otázka č. 3: Jak stručně probíhá mediace pod vaším vedením?

Mediátorka č. 1: *Jak jsem říkala, tak používám transformativní způsob. Vedení mediace není tak striktně dáno jako u facilitativní mediace. Klientům zrcadlím, o čem mluví, dávám zpět k uvědomění.*

Mediátor č. 2: *Proces samotný řídím minimálně. Uvítání, základní informace – představení, ujištění o časovém rámci. Hlídám si maximální čas. Vzhledem k tomu, že využívám transformativní mediaci, nechávám proces plynout tak, jak je. Neřeším pravidla, skákání do řeči, ...*

Mediátorka č. 3.: *Seznámení s principy mediace, představit sebe, dohoda na čase, jak mediace funguje, je potřeba aby mediátora nepřerušovali, podpis smlouvy o provedení mediace, zjištění u jednoho a u druhého náhledu na věc, jednání o možných řešeních.*

Mediátorka č. 4: *Používám facilitativní mediaci. Spíše to dělám intuitivně, individuálně i dle svých životních zkušeností.*

Shrnutí otázky č. 3:

Způsob vedení mediace závisí na typu mediace. Mediátoři 1 a 2 samotný proces řídí minimálně, jelikož používají transformativní typ mediace, který je charakteristický tím, že vychází z facilitativní mediace, ale jeho pravidla nejsou

striktně nastavena. Mediátorky 3 a 4 využívají facilitativní styl mediace, kde je postup mediace více popsán a má svá pravidla.

Zapsaní mediátoři skládají zkoušku u Ministerstva spravedlnosti z facilitativní mediace. Dle mého názoru, ale na transformativní mediaci nemusí být nic špatného a je na mediátorovi, jaký styl v daném případě použije. Některým klientům může vyhovovat více facilitativní styl, jiným transformativní.

Otázka č. 4: Jsou do mediace zapojeny i děti? Jaká jsou případně specifika práce s dětmi v mediaci?

Mediátorka č. 1: *Mívám i mediaci s dětmi, obvykle staršími 10 let. Záleží na jejich vyspělosti a také na tom, jak rodiče vnímají přítomnost dítěte u mediace. Přítomnost dítěte na mediaci většinou vyplyne z průběhu mediace, nebývá přítomno od prvního setkání. Bavíme se o tom, co rodiče s názorem dítěte budou dělat, vedu je k naslouchání dítěti. Dopředu se s dítětem bavím o jeho roli, co může očekávat, na čem jsme se s rodiči dohodli. Každý má možnost říci, co se mu líbí/nelíbí. Dítě může být na mediaci i jen náslechově. Do mediace se zapojí, pouze pokud chce, jinak se dělá, jako by tam nebylo. S dítětem se bavíme o tématech např. prázdninové režimy, nové partneři rodičů, kroužky. Je to pro dítě prostor, kde se může otevřít.*

Mediátor č. 2: *Děti zapojuji do mediace běžně, když chtějí děti i rodiče. Dítěti dávám možnost si promluvit dopředu. Mají plné právo říci svůj názor, mají v mediaci stejná práva jako rodiče nebo ostatní účastníci.*

Mediátorka č. 3.: *Ano, zapojuji do mediace větší děti. Je dobré vyslechnout si, jaký mají názor.*

Mediátorka č. 4: *Možnost tu je. Úplně malé děti si většinou nezvu. Děti si nezvu až tak často, ale ta možnost tu je. Práce s těmi dětmi je v podstatě o tom, dát jim chráněný prostor k tomu, aby vyjádřili to, co třeba rodiči nechtějí sami říct.*

Shrnutí otázky č. 4:

Všichni mediátoři zapojují do mediace děti, zejména ty starší. Všichni mediátoři jsou toho názoru, že je dobré, si děti vyslechnout a zjistit jejich náhled na situaci. Poskytují jim chráněný bezpečný prostor pro vyjádření jejich názorů.

Vyhodnocení dílčího cíle 1:

V rámci dílčího cíle, který byl zaměřen na průběh mediace a využití metody, bylo zjištěno, že zkouška z mediace, která je potřeba k zapsání mediátora do seznamu zapsaných mediátorů, je skládána z facilitativní mediace. Tento typ mediace však nevyužívají všichni dotazovaní mediátoři, ale pouze 2, další 2 využívají transformativní typ mediace, který však z facilitativního typu mediace vychází. Je však více zacílen na poznání prožívání konfliktu druhé strany a vzájemné pochopení. V transformativním stylu mediace také mediátor do komunikace stran konfliktu zasahuje v mnohem menší míře. Délka celého procesu mediace záleží na složitosti řešeného problému a také ochotě stran sporu domluvit se. Všichni mediátoři také do mediace zapojují děti a ptají se jich na jejich názor.

9.1.2. DČ2: Zjistit, jak často se na mediátora obrací strany samy a jak často na základě nařízení soudu/OSPOD

Otázka č. 5: Jak často k Vám přichází rodiny na základě nařízení soudu/OSPOD?

Mediátorka č. 1: *Je to různé. Od OSPODu ke mně na základě usnesení žádná rodina nepřišla. OSPOD návštěvu mediátora rodinám spíše doporučuje – mohou mít návštěvu mediátora uvedenou i jako krok v IPOD. Do mé soukromé praxe je zhruba 1/3 až 1/2 klientů poslána ze soudu. V mé praxi mediátora v rámci neziskové organizace nařídil soud zhruba 1/3 setkání. Záleží na tom, kde jsem zrovna pracovala, také soudní praxi na různých soudech a je to i obdobími. Někdy jsou lidé odkazováni soudem více někdy méně.*

Mediátor č. 2: *Ke mně už vůbec, mám pozastavenou činnost zapsaného mediátora. Když to řeknu upřímně, byla to ztráta času pro obě strany. Když to bylo nařízeno,*

neviděli v tom účastníci smysl. Když jsem měl nařízené mediace, z 10 případů byly 2 úspěšné. Nyní, když se na mě obrací lidé sami, je to 8 z 10 úspěšných.

Mediátorka č. 3.: *Veřejnost o mediaci ví málo, takže se na mě lidé obrací spíše na základě nařízení nebo mě vyhledají sami na doporučení někoho, kdo již u mě mediaci prošel. Na základě soudního nařízení je úspěšnost dohody zhruba 50 % ze všech případů. V případech, kdy se mediace účastní i advokáti stran, tak je úspěšnost mediace 0 %. Jsem zastáncem toho, aby mediace nařízené soudem pokračovaly, ale měl by se dodržet klid od soudních jednání a na mediaci by měli být přítomni pouze přímí aktéři – tedy rodiče + případně děti.*

Mediátorka č. 4: *Dokud tady nebylo to centrum, kde poskytují edukaci a mediaci od nezapsaných mediátorů, která je zdarma, tak to bylo často, nyní minimálně. OSPODY nebrněnské mi posílají – např. Třebíč, Hodonín, Uhreský Brod, ... Soud v rámci Cochemského modelu, když to jde mimo řízení, může odkazovat i na nezapsané mediátory v rámci neziskového sektoru – jsou zdarma. Využívají transformativní mediaci. Zkouška mediátora garantuje kvalitu. Mám nařízených případů strašně málo, protože lidé chodí spíše na ty mediace zdarma. Tím, že mají Cochem, mají edukaci a nejsou odkazováni na zapsaného mediátora. Mohou být, ale nezapsaní mediátoři jsou většinou zdarma.*

Shrnutí otázky č. 5:

V této otázce se odpovědi mediátorů liší. Na mediátorku 1 jsou lidé odkazováni ze soudů i ji vyhledají sami. V tomto případě závisí zřejmě na tom, zda pracuje v rámci soukromé praxe nebo nyní v rámci neziskové organizace. Mediátor 2 má pozastavenou činnost, jelikož v mediacích nařízených soudem neviděl smysl a již dál nechtěl dělat nařízené mediace. Lidé s nařízenou mediací k němu vlastně byli donuceni jít, i když v mediaci neviděli smysl. V těchto případech je poté velmi obtížné dosáhnout dohody. Mediátorka 3 uvedla, že se o mediaci mezi lidmi málo ví, a že se na ni obrací lidé spíše na základě nařízení soudu nebo doporučení od lidí, kteří již její služby využili. Dle této mediátorky jsou nařízená jednání v pořádku, ale měla by se stanovit jasnější pravidla takto vykonávané mediace (např. mediace

bez právních zástupců stran sporu). Mediátorka 4 reflektovala změnu v nařízených mediacích soudem. V dřívějších letech na ni prý soudy velmi často odkazovaly, ale po zavedení Cochemského modelu, začaly soudy spíše odkazovat na edukačního pracovníka a mediátora v rámci neziskového sektoru. Pro klienty je to také většinou zdarma, a tedy mnohem dostupnější než mediace u ní jako u zapsané mediátorky. Odkazují na ni spíše soudy z okolních měst než z města, ve kterém svou praxi vykonává.

Otázka č. 6: Jak často přichází rodiče ve sporu do mediace sami od sebe?

Mediátorka č. 1: *Zhruba 2/3 se na mě obrátí sami.*

Mediátor č. 2: *Většinou mám 2-4 mediace za měsíc. V pondělí vždy volá někdo, že by chtěl mediaci. Nejtěžší je výchozí stav. Vždy se někdo ozve, že by potřeboval mediaci, ale musí k tomu přesvědčit i druhého člověka. To je nejtěžší.*

Mediátorka č. 3.: *Mediace je veřejností velmi málo známou metodou řešení sporu. Když už přijdou sami od sebe, většinou přichází na doporučení lidí, kteří u mě mediaci absolvovali. Zhruba 90 % těchto případů končí dohodou.*

Mediátorka č. 4: *Něco je na doporučení někoho, kdo tady byl. Aby si mě někdo našel sám od sebe, tak to se mi stalo za tu 9letou praxi asi dvakrát. Veřejnost o mediaci moc neví. Dříve to bylo přes soudy a OSPODy anebo na doporučení.*

Shrnutí otázky č. 6

Na mediátorku 1 se 2/3 z počtu účastníků její mediace obrátí samo. Mediátor 2 má většinou 2-4 mediace za měsíc s lidmi, kteří ho vyhledají sami. Mediátorky 3 a 4 se shodují, že mezi lidmi je mediace stále málo známou formou řešení konfliktu a lidé se častěji obrací na soud. Hodně se na ně obrací lidé, kteří mají doporučení od někoho, kdo u nich již mediaci absolvoval.

Otázka č. 7: Jak často se stává, že se rodiče zvládnou dohodnout již během krátkého 3hodinového setkání nařízeného soudem?

Mediátorka č. 1: *Děje se to, ale neslibuji jim, že k dohodě dojde takhle rychle. Může dojít k dílčí dohodě (např. o nákupu zimních bot nebo o návštěvách babičky), ale většinou se řeší více věcí, které nejdou vyřešit během jednoho sezení.*

Mediátor č. 2: *Když to bylo nařízené, tak opravdu málo. Z 10 nařízených setkání tak 2. Většinou to trvalo 1-2 sezení.*

Mediátorka č. 3.: *Vzácné. Většinou jsou to u mě 3 jednání, ale průměrný počet je 6-9, záleží na případě. Je vhodné nechat mediaci větší prostor. Záleží také, kolik mají děti – každé má speciální požadavky a dle toho se také odvíjí počet mediačních jednání.*

Mediátorka č. 4: *Jednou se mi to stalo, že jsme udělali dohodu, ale to je tlačil soud, že byl druhý den. Jinak to je velmi výjimečný. Když přijdou, tak já se ptám, proč jsou tady a co by chtěli vyřešit, většinou se neřeší hned praktické věci, ale vztah mezi těmi lidmi. Nejdůležitější není dohoda, ale aby navzájem pochopili své jednání a chápali svoje styly komunikace. Úspěšnost mediací se hodnotí podle dohod. My jsme někdy neudělali úplně dohodu, udělali jsme zápis o tom, co se povedlo a soud to potom využil. V rámci mediace mají rozhodnutí ve svých rukou, u soudu ne. Kdo lépe zná vaše děti než vy sami.*

Shrnutí otázky č. 7:

Všichni mediátoři se shodli, že se během prvního setkání strany sporu dohodnou jen výjimečně, ale že se to stát může. Mediátorka 1 uvedla, že může dojít k dílčí dohodě. To můžeme brát jako první krok k úspěchu, ale většinou je věc řešena komplexněji a je třeba řešit ji déle.

Vyhodnocení dílčího cíle 2:

Dílčím cílem bylo zjistit, jak často jsou lidé odkazováni na mediátory skrze nařízení soudu, OSPOD nebo zda se na ně obrací sami. Názory mediátorů na nařízení

prvního mediačního jednání soudem/OSPODem se liší. Z odpovědí mediátorů 1 a 2 vyplynulo, že s nařízenými mediacemi nemají až tak dobré zkušenosti, jelikož u těchto mediací není taková úspěšnost dohody. Mediátorka 3 uvádí, že se na ni spíše obrací lidé skrze nařízení soudu nebo doporučení lidí, kteří již mediací prošli, jelikož veřejnost o mediaci moc neví. Mediátorka 4 pracuje také spíše s lidmi, kteří jdou na doporučení osoby, která již má zkušenost, soud na ni již moc neodkazuje, jelikož zavedli Cochemskou praxi. Všichni mediátoři se ale shodli na tom, že pokud přijdou lidé na základě nařízení soudu, tak ve většině případů se nedokážou dohodnout již na prvním setkání.

9.1.3. DČ 3: Zjistit, jakým výstupem mediace nejčastěji končí

Otázka č. 8: Jakým výstupem nejčastěji mediace končí? Jak často se stane, že se rodiče nedohodnou a nechají rozhodnutí na soudu?

Mediátorka č. 1: *To si neeviduji, ale ti, co přichází sami ze své vůle ještě před soudem, se dohodnou během 2-3 setkání. Většinou mají předjednáno, co chtějí probírat, takže to může být vyřešeno i během jedné schůzky. Lidé, kteří přichází na základě nařízení soudu většinou nejsou motivováni, aby se dohodli, nebo je motivovaná jen jedna strana. V těchto případech je menší úspěšnost dohody. Často jsou mezi těmito lidmi, kteří jsou odkázáni soudem např. i vzájemná trestní oznámení.*

Mediátor č. 2: *Soudní (opatrovnické) věci řeším zhruba z 50 %. Z celkového počtu rodinných mediací, které vedu, se 80 % dohodne, 20 % ne. Jsou lidé, kteří chtějí vyloženě, aby za ně rozhodl někdo jiný, proto spíše využijí soudní cestu řešení sporu.*

Mediátorka č. 3.: *Stává se to, že se blíží k dohodě. Mají ode mě sepsaný základ dohody a v té chvíli do toho mohou vstoupit advokáti nebo oni sami naleznou ještě něco, na čem se nedokážou dohodnout. Dokážou se poté tak zhádat že se nedohodnou a jdou raději k soudu. Je ideální, aby se strany v procesu mediace vůbec mimo mediaci nebavily. Lidé jsou v emocích a v emocích klesá schopnost konstruktivně jednat.*

Mediátorka č. 4: *Pokud je to nařízené soudem a oni nechtějí, tak je nedonutíte. Někteří jdou jen na oko, aby to nevypadalo, že to ani nezkusili. Potom jsou normální případy, kterým to pomůže a domluví se nebo se minimálně domluví, jakým způsobem dětem oznámí, že spolu už nebudou, prostě na věcech, které jsou potřeba do toho rozhodnutí soudu. Je to tak půl na půl. Dohoda, zápisy, kdy je částečná dohoda anebo když to mají nařízené, tak přijdou na první schůzku a do mediace vůbec nevstoupí, ale v rodinné mediaci se to moc často nestává. Někdy třeba nechávají výši výživného na rozhodnutí soudu, protože si myslí, že ten druhý nemusí říkat pravdu o výši svých příjmů.*

Shrnutí otázky č. 8:

Všichni mediátoři se shodli na tom, že pokud se lidé nechtějí dohodnout, tak je nikdo nedonutí. Mediátorka 1 uvádí, že lidé přicházející od soudu většinou nejsou tolik motivovaní k dohodě, jako lidé, kteří přišli sami od sebe, takže je menší úspěšnost dohody. Mediátor 2 doplňuje, že existují lidé, kteří konflikt sami řešit nechtějí a jsou raději, když za ně autoritativně rozhodne soud. Mediátorka 3 opět upozorňuje na přítomnost právních zástupců stran sporu v mediaci. Není jejich přítomnosti při mediaci nakloněna, jelikož mohou mezi stranami vyvolat spor, když bojují za práva svého klienta, i když už mediace spěje k dohodě. V závěru se tedy strany nedohodnou. Mediátorka 4 uvádí, že se u ní lidé dokážou dohodnout, mohou se dohodnout pouze částečně, ale pokud nejsou ochotni o tom jednat, tak je nikdo nedonutí.

Otázka č. 9: Stává se, že se na Vás obrací rodiny opakovaně?

Mediátorka č. 1: *Ano, stává se. Je tam i dlouhý rozptyl. Na první mediaci se dohodnou, jak to bude po rozchodu a po pár letech začnou řešit další věci – nástup do školy, nový partner. Přijdou třeba za 3-4 roky. Někdy spolu také přijdou sami, že se spolu nechtějí bavit, ale komunikují skrze mediátora.*

Mediátor č. 2: *Určitě ano, proběhne mediace a za 1-2 roky se vrátí znovu. Stává se to běžně, u rodinných mediací často.*

Mediátorka č. 3.: *Někdy se vrací, ale není to dobré, když se vrací ze stejného důvodu. To poté jsou případy, které si stanoví pravidla a nejsou schopni je dodržovat. Lepší jsou případy, kdy se situace v rodině změní (např. dítě nastoupí na SŠ) a potřebují pomoci s aktualizováním nastavených pravidel.*

Mediátorka č. 4: *Ano, stává se to. Přijdou třeba za rok anebo chtějí řešit něco jiného.*

Shrnutí otázky č. 9:

Všichni mediátoři se shodli na tom, že se na ně rodiny obrací opakovaně. Pokud je to kvůli změně poměrů v rodině a chtějí např. pouze podporu při jednání, je to jednodušší než ve chvíli, kdy se vrátí s tím, že jedna strana např. nedodržuje kroky stanovené v dohodě.

Vyhodnocení dílčího cíle 3:

Dílčím cílem bylo zjistit, jakým výstupem nejčastěji mediace končí. Mediátoři se shodli na tom, že pokud se strany dohodnout nechtějí, tak je nikdo nedonutí, i když je mediace nařízená soudně. Někteří lidé jsou dokonce radši, když za ně rozhodne soud. Může se také stát, že se dohodnou pouze částečně a např. o výživném nechají rozhodnout soud, který má mechanismy k tomu, aby zjistil výši platu, dle které se poté stanovuje výživné. Mediátoři se také shodli na tom, že se na ně lidé obrací opakovaně – často ve chvílích, kdy se změní situace v rodině (např. dítě má nastoupit na ZŠ, SŠ, ...)

9.1.4. Celkové vyhodnocení rozhovorů s mediátory

Rozhovory s mediátory byly různorodé a rozhodně by bylo zajímavé slyšet zkušenosti i dalších mediátorů zaměřujících se na rodinnou mediaci. Bylo zjištěno, že zapsaní mediátoři dělají u Ministerstva spravedlnosti zkoušku z facilitativní mediace, ale dá se k rodinné mediaci využít i transformativní styl, který je též úspěšný, záleží ale určitě na složitosti sporu a schopnosti rodičů komunikovat. Mediátoři mají také zkušenosti se zapojováním dětí do mediace. Názor dětí na věc je pro ně důležitý, takže ve chvílích, kdy je to možné, zapojují dítě do mediace.

Mediátoři se také shodli na názoru, že pokud je mediace nařízena soudně nebo skrze OSPOD, nemusí být tak úspěšnou, jakou by mohla být, kdyby strany sporu vyhledaly mediátora samy ze svého přesvědčení, že jim pomůže. Zároveň ale upozorňovali na to, že mezi lidmi je mediace stále málo známou možností řešení sporu a stále se často obrací na soud. Mediátorka 3 upozorňovala na přítomnost právních zástupců u mediace, kteří by se dle ní mediace účastnit spíše neměli, jelikož mohou spor spíše podporovat než ho uklidňovat. Mediátoři se ale shodli, že mediace může být úspěšná, pokud strany opravdu chtějí konflikt řešit. Může se také stát, že se k mediátorovi vrátí s dalším problémem, ale je vždy lepší, když přijdou s jiným problémem než s tím, že původně stanovená dohoda nefunguje, jelikož ji jedna strana nedodrží.

9.2. Rozhovory s pracovníky OSPOD

9.2.1. DČ4: Zjistit, jak probíhá spolupráce pracovníků OSPOD s mediátory

Otázka č. 10: Jak často se stává, že vy nebo soud nařídí rodičům první setkání s mediátorem?

OSPOD Liberec: *OSPOD nenařizuje, pokud máme pouze opatrovnické řízení. OSPOD má v tomto řízení jiné postavení než jindy. V Liberci se v poslední době začínáme inspirovat cochemským modelem. Spolupracujeme s centrem Protěž, kde jejich edukační pracovník poskytne rodičům na prvotní schůzce informační základ k řešení rozvodové/rozchodové situace. Následně rodičům mohou poskytnout další schůzky, kde již může proběhnout i mediace. Soud má zatím většinou úspěch s tím, že rodičům návštěvu zatím jen doporučí, odročí jednání a oni si přinesou jakési potvrzení, že tu edukaci prodělali a zatím to soudu stačilo. Takže těch přímo usnesení nařízení, toho máme minimum. Spíš tam ti rodiče chodí dobrovolně. Ta služba je bezplatná, takže ti rodiče nic neplatí, to je pro ně také docela motivační.*

OSPOD Jihlava: *Většinou to nařizuje soud. My, si nevzpomínám, že bychom nařídili, protože buď se nám podaří, že je přesvědčíme a jdou sami. Řekla bych, že více případů je, že jdou sami. My jim to tady vysvětlíme, vedeme je k tomu a oni sami se rozhodnou, že k tomu mediátorovi jdou. Takže to je určitě více případů té*

dobrovolnosti, než že by to nařídil soud. Jakmile je to u soudu, tak jim to dají v nějakém usnesení, ale většina případů je, že jdou sami nebo na naše doporučení.

OSPOD Chrudim: *Spíš výjimečně. My se snažíme ty rodiče, když už víme, že je tam ta práce v tom konfliktu, tak se je snažíme namotivovat, aby využily třeba rodinnou mediaci v rámci neziskových organizací, aby nedocházelo k tomu, že by se muselo nařizovat to první setkání s mediátorem ať už soudem nebo námi.*

OSPOD Trutnov: *Zdejší soud využívá spíše nařízenou rodinnou terapii – spolupracujeme s centrem RIAPS, které provozuje manželskou a rodinnou poradnu, kde provádí rodinnou terapii. Využíváme ji více než mediaci. Stalo se nám, že soud nařídil setkání s mediátorem, ale s rodinnou terapií máme více zkušeností.*

Shrnutí otázky č. 10:

Všechny OSPOD se shodly na tom, že mediaci nenařizují. Soud a OSPOD v Liberci se v poslední době začali inspirovat Cochemským modelem. Spolupracují s organizací Centrum Protěž, kde poskytnou rodičům edukaci, aby rozchod/rozvod proběhl co nejkldněji. I v rámci tohoto modelu využívají mediaci (pravděpodobně ale v rámci Centra Protěž, tato mediace je zdarma) Snaží se (OSPOD i soud) vše praktikovat na bázi doporučení a vysvětlení, proč je lepší řešit spor vzájemnou dohodou. V případě, kdy tato možnost nefunguje, můžou mediaci nařídít, případně rozhoduje soud. OSPOD Jihlava také mediaci sám od sebe nenařizuje. Nařízení mediace je spíše na soudu. Rodičům vysvětlí, co mediace je a jak by jim mohla pomoci a spíše ji doporučují. OSPOD Chrudim mediaci nařizuje výjimečně, také se snaží spíše namotivovat, aby mediátora vyhledali rodiče sami. OSPOD Trutnov naopak využívá spíše rodinnou terapii, kterou může také soud nařídít.

Můžeme to tedy shrnout tak, že OSPOD mediaci spíše nenařizují, ale snaží se rodiče vést k tomu, aby mediátora vyhledali sami.

Otázka č. 11: Máte v okolí vůbec nějakého zapsaného mediátora, na kterého byste rodinu mohli odkázat?

OSPOD Liberec: *Máme tady 1 zapsanou mediátorku, o které víme, ale spolupracujeme i s jinými subjekty.*

OSPOD Jihlava: *Odkazujeme zatím na všechny, na zapsané i nezapsané. Zatím je ta možnost, tak to takhle doporučujeme. Máme v Jihlavě přímo zapsané mediátory, jsou myslím dva a potom odkazujeme na nezapsané.*

OSPOD Chrudim: *Mám dojem, že tady nějaké máme, ale to vždy kontrolujeme v tom seznamu zapsaných mediátorů. Ono se to hodně mění, ale je pravda, že spousta z nich je okolo Prahy.*

OSPOD Trutnov: *Ano, jednoho máme.*

Shrnutí otázky č. 11:

OSPOD mají v okolí zapsané mediátory, na které mohou odkazovat. Dle Seznamu mediátorů je ale většina mediátorů zaměřených na rodinnou mediaci zejména v Praze, Ostravě a Brně. Předpokládám tedy, že mají OSPODY v okolí zapsané mediátory, kteří nemají zaměření na rodinnou mediaci, ale využívají i tak jejich služby.

Otázka č. 12: Odkazujete případně mimo nařízení i na nezapsané mediátory?

OSPOD Liberec: *Tady v Liberci kromě organizace Centrum Protěž funguje klasická rodinná poradna a tam už se právě specializují na rodinnou terapii.*

OSPOD Jihlava: *Ano, odkazujeme.*

OSPOD Chrudim: *Ano, odkazujeme na mediátory v rámci neziskových organizací.*

OSPOD Trutnov: *Využíváme nejvíce možnosti rodinné terapie. Nejsou dostupní okamžitě, ale máme nastavenou spolupráci. Neprobíhají u nás pravidelná setkání*

soud-OSPOD-rodinná terapie, setkáváme se spíše soud-OSPOD, OSPOD-rodinná terapie. Inspirujeme se Cochemským modelem.

Shrnutí otázky č. 12:

OSPOD odkazují v rámci spolupráce s rodinnou jak na zapsané mediátory, tak na nezapsané mediátory, případně další služby jako je např. rodinná poradna.

Otázka č. 13: Jak probíhá Vaše spolupráce se soudem?

OSPOD Liberec: *V Liberci to od loňského roku funguje tak, že máme zhruba 1x měsíčně takové to meziresortní setkání (OSPOD, soudci a třeba rodinná poradna + další podpůrné služby). Tahle spolupráce docela funguje. A nevyužíváme úplně klasický Cochem, jelikož ne všechny soudní senáty se k tomu připojily, ale využíváme prvky Cochemského modelu.*

OSPOD Jihlava: *Máme upravený Cochemský model v rámci spolupráce se soudem. Máme velice dobrou spolupráci s naším jihlavským soudem, protože my spadáme z 90% pod Jihlavu a asi 10% máme u třebečského soudu, ale budu mluvit o spolupráci s jihlavským. Ta spolupráce je velice dobrá. Oni mají vyšší soudní úředníci, je to vlastně forenzní pracovnice soudu, která si rodiče zve třeba na uzavření dohod nebo zase spolupracuje s námi, kdy zase my se snažíme vést ty rodiče k dohodě.*

Míváme třeba jednou do roka společné setkání se soudem, kde si komunikujeme o tom, co by od nás chtěli mít ve zprávách, co budou chtít, abychom dělali/nedělali a co my zase požadujeme od soudu. U nás funguje i to, že se soud snaží dát do usnesení o opatrovníkovi i to, aby nás kontaktovali. Tím zrychlíme ten proces, kdy rodiče nemusíme zvat na pozvánku, ale oni se nám ozvou, rovnou si s nimi domluvíme schůzky a jde to rychleji. Tam kde jsou třeba dohody a není potřeba dělat pohovor s dítětem, tak tam to většinou není, protože když mají rodiče domluvenou dobrou dohodu, tak není tolik potřeba, aby s námi ti rodiče předem komunikovali, stačí to třeba pak u toho soudu.

OSPOD Chrudim: *Chrudimský soud jede na Cochemském modelu takže ta spolupráce s tím soudem tady v rámci toho je. Máme i setkání a řídíme se těmi pravidly toho Cochemu, snažíme se, ne vždy je to úspěšné. U nás to funguje tak, že soud nás jmenuje kolizním opatrovníkem a v rámci toho usnesení nám i rodičům uloží setkání u nás na OSPODu. Standardně u nás probíhají dvě schůzky s rodiči, kdy na té první je seznámíme s naší rolí v rámci toho soudního řízení a zjišťujeme i ty informace, jestli jsou schopni dohodnout se nebo ne, poučujeme je o jejich rodičovské odpovědnosti, předáváme i rodičovský plán, přání dítěte a případně zkusíme, jestli je tam nějaká možnost dohody. Poučujeme je i o té interdisciplinární spolupráci, kdy v případě, kdy by tam byl nějaký konflikt tak je odkazujeme na Poradnu pro rodinu v rámci Pardubického kraje, která má pobočku i zde v Chrudimi a jsme schopni jim tam zprostředkovat schůzku, aby případně byli schopni tam dojít k nějaké dohodě, kterou by následně mohl schválit soud.*

OSPOD Trutnov: *Soudci jsou nezávislí a s každým soudcem je to jiné. Jednou za čas máme schůzky s opatrovníckými soudci. Spolupráce probíhá poměrně dobře, nejsme v zásadních kontroverzích. Nebojíme se odvolávat, soud bere stanovisko OSPOD v úvahu. Problémem poslední doby je, že někteří soudci pořizují místo protokolu nahrávku z řízení. To nám trochu ztěžuje orientaci v případě, pokud např. jednání pokračuje po delší době nebo se musíme zastupovat, je pro nás jednodušší a méně časově náročné nahlédnout do protokolu než poslouchat nahrávku z celého jednání. Jinak ale spolupráce se soudem funguje dobře.*

Shrnutí otázky č. 13:

V Liberci je práce soudu a OSPOD inspirována Cochemským modelem. Společně se setkávají i s návaznými službami, kde komunikují o své práci. OSPOD Jihlava též pracuje dle Cochemského modelu. Na soudě pracuje vyšší soudní úřednice, která pracuje s rodiči na podobné bázi jako edukační pracovník. Jednou do roka se pracovníci OSPOD se soudem sejdou a baví se o tom, jak spolupráce funguje a co je třeba na spolupráci upravit, aby byla více efektivní. Soud v Jihlavě také urychluje proces tím, že do ustanovení opatrovníka dává rodičům rovnou podmínku, aby

OSPOD kontaktovali. Ve chvíli, kdy jsou rodiče dohodnuti na péči, je spolupráce ještě rychlejší a OSPOD téměř nezasahuje. OSPOD Chrudim též využívá Cochemský model. Soud v rámci usnesení nařídí rodičům schůzku s OSPOD. V rámci první schůzky proběhne edukace rodičů. Ve chvíli, kdy je v rodině konflikt, dokazují na Poradnu pro rodinu Pardubického kraje, kde pracují na tom, aby se rodiče pokusili dohodnout. OSPOD Trutnov uvedl, že zde fungují též občasně schůzky mezi pracovníky OSPOD a soudci a též se inspiřují Cochemským modelem praxe. Nebojí se se soudem komunikovat o případech. OSPODu lehce ztěžuje práci nastavení soudu s nahráváním jednání. Je pro ně poté těžší dohledávat informace v protokolu, jelikož musí celé jednání poslouchat a nejde to dohledat tak lehce, jako v textu.

Vyhodnocení dílčího cíle 4:

Všechny OSPODy se shodly na tom, že mediaci moc nenařizují. Mediaci nařizuje spíše soud. Spolupráce v rámci opatrovnického řízení funguje ve všech městech na interdisciplinární spolupráci. Všechny OSPODy mluví o tom, že fungují na bázi Cochemského modelu praxe, který stojí na interdisciplinární spolupráci. Mají lehce odlišné postupy. Liberecký OSPOD odkazuje na edukačního pracovníka v rámci Centra Protěž, v Jihlavě edukaci zajišťuje pracovnice soudu, v Chrudimi edukaci provádí OSPOD a poté dále odkazuje na návazné služby a v Trutnově využívají nejvíce možnosti rodinné terapie. Všechny OSPODy uvedly, že mají v okolí zapsaného mediátora, na kterého můžou odkázat. Z odpovědí tedy vyplývá, že OSPODy o mediátorech vědí, ale zdá se mi, že spíše využívají možnosti odkázat lidi na neziskové organizace jako rodinné poradny, apod.

9.2.2. DČ5: Zjistit, jak OSPOD pracuje s rodinou v konfliktu a jak často se stane, že se rodina vrátí s jiným problémem

Otázka č. 14: Snažíte se rodiče nejprve sami přimět k tomu, že dohoda je lepší řešení? Pokud ano, jak?

OSPOD Liberec: *Pokud se na nás obrátí třeba předtím, než podají návrh, tak se vždycky snažíme s těmi rodiči mluvit najednou, aby ani jeden z nich neměl pocit, že*

třeba dostane jiné informace než druhý rodič. Bohužel se k nám ale z 99% dostávají s nastaveným opatrovníkem pro zastupování toho dítěte u soudu, takže si ty rodiče opět zveme najednou a tam jim vysvětlujeme a uděláme tu základní edukaci, řešíme formát péče, to že by bylo lepší, aby se dohodli, aby to bylo dobré i pro to dítě. Ta dohoda je samozřejmě preferovaná.

OSPOD Jihlava: *Většinou když sem přijdou, tak se s nimi snažíme mluvit my. Vyslechneme ty problémy, potom samozřejmě je vedeme k tomu, aby se dohodli. Snažíme se jim vysvětlit ten dopad na to dítě. Snažíme se jim to vysvětlit z jeho pohledu. Až když se to nedaří, ale zase je potřeba, rozlišovat to, jestli se nemůžou dohodnout jen na tom, kde to dítě bude nebo se nemohou dohodnout na výživném, tak tam je to pro toho mediátora, ale může se stát, že tam je vyčítání minulosti, nezpracovaný rozchod a tam je to potom spíš na terapii. Tohle je tedy potřeba odlišovat, většinou se s nimi nejdříve snažíme pracovat my. Třeba jednou, dvakrát máme schůzku, a když se to nedaří, tak je potom odkazujeme na toho mediátora.*

OSPOD Chrudim: *Pokud se u nás rodiče informují ještě před podáním návrhu, s tím že nám popisují tu situaci, „rozešli jsme se, potřebovali bychom nějaké to poradenství“, tak od nás jde to poučení o tom, že jsou dvě možnosti. Buď se dohodnou sami a my jim pomůžeme se sepsáním mimosoudní dohody, případně pokud tam ta dohoda není možná a prostě jsou v takovém konfliktu nebo je to teď čerstvé, že se rozešli a chtějí se obrátit na soud, tak je poučujeme o tom, jak to učinit. Poučujeme je o tom, že i během těch schůzek, můžeme se sejít ještě před podáním návrhu, s tím, že jim můžeme být nápomocni a říkáme jim, že i když teď nejsou schopni uzavřít tu mimosoudní dohodu tak „pojdme na tom pracovat“ a někdy se to podaří a jsou schopni spolu komunikovat a domluvit se. Pokud dohoda není možná, podává se návrh a potom jedeme ten model, co jsem říkala předtím. Takže i tam se snažíme uzavřít tu mimosoudní dohodu nebo tedy dohodu, kterou poté může schválit soud. Dáváme jim i přehled neziskovek, které se tím zabývají, kde to mohou využít a pokud vidíme, že jsou zranění tím rozpadem manželství, tak jim doporučujeme i individuální terapii na zpracování rozpadu toho jejich vztahu.*

OSPOD Trutnov: *Pokud je ještě prostor (rodiče přijde dříve, než je ustanoven opatrovník), tak se snažíme, pokud jsou ještě ochotní se společně vůbec setkat. Snažíme se jim představit různé alternativy péče a výživy. Pokud jde o styk s dítětem, mohou si i nás stanovit nějakou dohodu, někdy se mohou domluvit i mimo soud (např. v případech, že nejsou sezdáni). Vedeme je k tomu, že je lepší jít k soudu už s dohodou.*

Shrnutí otázky č. 14:

Pokud se na OSPOD obrátí rodiče ještě před podáním návrhu, vždy se s nimi snaží mluvit o tom, že je dohoda lepší řešení. OSPOD Liberec uvedl, že se s rodiči vždy snaží jednat dohromady, aby dostali stejné informace. Ostatní OSPODy toto přímo neřekly, ale z odpovědí vyplývá, že s rodiči jednají o smírném řešení, takže předpokládám, že s nimi též jednají dohromady. V případě potřeby, vědí, kam rodiče odkázat.

Otázka č. 15: Když rodina úspěšně projde mediací, jak často se stává, že se vrátí s dalším konfliktem, se kterým si sami nedokážou poradit?

OSPOD Liberec: *Často ne, protože většinou tyto služby opravdu vedou k tomu, že si rodiče uvědomí, že sice přestanou být partnery, ale zůstávají rodiči, a to rodičovství je dlouhodobé. Málodky se rozvádí rodiče, kteří mají starší děti (15-17 let), více je jich, kde jsou děti, předškolního a školního věku. Tam je to hrozně dlouhá doba, kdy s námi musí znovu spolupracovat. Zpravidla s nimi spolupracujeme až po delší době, kdy např. chtějí podat návrh na úpravu výživného. Neříkám, že to vyřeší všechny problémy, ale je to mnohem větší procento, než bývalo. Myslím si, že tyto služby, jsou pro rodinné konflikty velmi prospěšné. My jsme úřad a máme své limity, nemůžeme působit jako mediátor, facilitátor, psycholog, jelikož na to nemáme ani výcvik, takže vidím velkou prospěšnost v těchto službách.*

OSPOD Jihlava: *Třeba 70% je v pohodě, buď jim stačí pohovor u nás, nebo jdou jednou k mediátorovi a je to v pohodě nebo třeba potom zavolají, jenom se zeptají obecně. Potom je ale 30% případů, kdy jsou od začátku konfliktní a zůstanou*

konfliktní pořád. V podstatě se dá říct, že tam jsou v různých intervalech konflikty až do chvíle, kdy to dítě zletí anebo je mu třeba 16, 17 let kdy to dítě už dává stopku samo, říká „takhle ne, já to takhle nechci“.

OSPOD Chrudim: *Oni se vždy obrací podle toho, s kým spolupracují. Pokud uzavřeli dohodu, tak se stává výjimečně, že se vrátí. Ale spíše je to, když ta dohoda nebyla úplně kvalitní a nebyl v ní ten správný záměr těch rodičů, že někdy se stane, že chtějí rychle uzavřít dohodu, aby to měli rychle za sebou, není tam ta motivace těch rodičů mít tam tu dohodu dobře zpracovanou i pro sebe, aby mohli fungovat do budoucna. Pokud tam jdou s tím cílem, že mají vše vyřešené a chtějí fungovat do budoucna a s tím do toho jdou, tak se obrací výjimečně, ale ti, co celé řešení sporu chtějí mít rychle za sebou, tak u těch je větší pravděpodobnost toho, že se vrátí. Prostě záleží na motivaci klientů.*

OSPOD Trutnov: *Někdy jsou rodiče, kteří se vrací do poradny a ani o tom nevíme. Některé rodiny to zase nechtějí zvládat samy. Obrací se na OSPOD nebo soud s každým problémem. Pokud se na nás obrátí, buď jim poradíme sami, nebo je odkážeme na poradnu. Co se týče mediace, stávalo se nám, že lidé, kteří se u mediátora na něčem dohodnou, tak dohoda po nějakém čase přestane fungovat.*

Shrnutí otázky č. 15:

OSPOD Liberec uvedl, že se na něj rodiče obrací spíše ve chvíli, kdy chtějí pomoci např. sepsat návrh na úpravu výživného. Moc se s dalšími konflikty nevrací. Vidí prospěšnost právě v návazných službách, jako jsou mediátoři nebo rodinné poradny, kteří jsou na řešení konfliktních situací více zaměřeni. Na OSPOD Jihlava se obrací lidé opakovaně, ale v 70 % stačí, když si s nimi pohovoří oni nebo mediátor a je to v pořádku. Ve 30 % jsou lidé konfliktní a konfliktní zůstanou až do zletilosti dítěte, kdy OSPOD nad dítětem již nemá přehled. OSPOD Chrudim uvádí, že záleží na tom, jak kvalitně byla uzavřena dohoda. Pokud je uzavřena rychle, nebyla kvalitní a nebyla na to ta správná motivace rodičů, může se stát, že se po čase rodiče vrátí s dalším konfliktem. OSPOD Trutnov uvedl, že se někdy rodiče neobrací na ně, ale přímo na nějakou službu, jako třeba manželskou poradnu. Když

se obrátí na ně, tak buď poradí sami, nebo odkážou na poradnu, záleží na tom, co rodiče chtějí řešit. Všechny OSPODY tedy uvedly, že se na ně rodiče obrací opětovně.

Vyhodnocení dílčího cíle 5:

Dílčím cílem bylo zjistit, jak OSPOD pracuje s rodinou v konfliktu a zda se k nim vrací s dalším konfliktem. OSPODY odpověděly, že pokud přijdou ve chvíli, kdy ještě není podán návrh na soud, pracovníci OSPOD s nimi mluví a rozebírají to, že dohoda je lepší řešení než vyhrocený konflikt. V případech, kdy rodičům nedokážou sami poradit, vědí, na jaké návazné služby je mohou odkázat. Co se týče otázky návratnosti lidí s dalším konfliktem, tak všechny OSPODY uvedly, že se stává, že se rodiče vrací, buď s novým požadavkem (např. úprava výživného), ve chvíli, kdy dohoda o výchově a péči nebyla kvalitně sepsána, anebo ve chvíli, kdy jsou konfliktní a v konfliktu chtějí za každou cenu pokračovat. Pracovníci OSPOD jim v tuto chvíli dokážou pomoci samy anebo je odkazují na poradny, mediátory, apod.

9.2.3. Celkové vyhodnocení rozhovorů s pracovníky OSPOD

Z rozhovorů s pracovníky OSPOD vyplynulo, že mediaci většinou nenařizují. Také se v praxi více rozšiřuje Cochemský model praxe, který více stojí na spolupráci mezi soudem, OSPOD a dalšími službami jako jsou mediátoři, rodinné a manželské poradny apod. V každém městě je spolupráce nastavena trochu jinak. Pracovníci OSPOD se snaží s rodinami v konfliktu pracovat i sami, ale dobře si uvědomují, že mají v okolí profesionály zaměřené na práci s lidmi v konfliktu a odkazují na ně. Dle odpovědí dobře znají nabídku služeb v okolí a je velmi pozitivní, že organizují společná setkání se soudem a dalšími službami, aby svou společnou práci zdokonalovali. Z odpovědí je však patrné, že pracovníci OSPOD spíše odkazují na mediátory a poradce v rámci neziskových organizací než na zapsané mediátory.

10. Shrnutí praktické části

V praktické části byl v úvodu představen kvalitativní výzkum jako metoda zvolená pro následný výzkum. Byly provedeny rozhovory se zapsanými mediátory a pracovníky OSPOD pracujícími s rodinou, která si prochází konfliktem v rámci opatrovnického řízení. V rámci rozhovorů s mediátory byla zjištěna informace, že mnohem úspěšnější jsou mediace u lidí, kteří se na mediátora obrátí sami z vlastní vůle než případy, kdy je mediace nařízena a jsou do ní lidé nuceni. Zároveň je však ale nutno podotknout, že je mediace stále málo známou metodou řešení konfliktu a lidé často nemusí tušit, že existuje takováto možnost řešení sporu. Dle slov odpovědí mediátorů však může být mediace úspěšná. Strany sporu ale musí chtít spor vyřešit. Důležitá je také možnost zapojit do mediace děti a vyslechnout si jejich názor.

Z odpovědí pracovníků OSPOD vyplynulo, že se v praxi více využívá Cochemský model praxe, který stojí na interdisciplinární spolupráci soudu, OSPOD, mediátorů a dalších služeb, které mohou rodině v konfliktu pomoci. Pracovníci OSPOD s rodinou v konfliktu umí pracovat i sami, ale mají navázanou spolupráci právě s organizacemi, které jsou na mediaci a manželské a rodinné terapie více orientovány. Z odpovědí vyplynulo, že na zapsané mediátory neodkazují tak často, právě díky úzce navázané spolupráci s rodinnými poradnami a nezapsanými mediátory v rámci neziskového sektoru apod. Tato informace vyplynula také z odpovědi mediátorky, dle které se na ni spíše obrací lidé na doporučení někoho známého než na základě nařízení soudu nebo OSPOD – ti využívají právě navázané instituce v rámci Cochemského modelu. Může to být také tím, že zapsaný mediátor je hrazený, ale mediace v rámci neziskové organizace může být zdarma, tudíž je pro klienty více dostupná bezplatná mediace. „Zapsanost“ mediátora by však měla značit jistou kvalitu služby, kterou tento mediátor poskytuje, jelikož složil z mediace zkoušku u ministerstva spravedlnosti. Tu nezapsaný mediátor zaručit nemůže.

Závěr

Diplomová práce se věnovala využití mediace v opatrovnickém řízení. V teoretické části jsem začala představením konfliktu. Konflikt je dynamickým procesem, a ne ve všech fázích je možné do něj vstoupit a snažit se ho zmírnit. Jsou však chvíle, kdy je ideální čas zasáhnout a konflikt se pokusit vyřešit. Nejvhodnější je konflikt řešit buď ihned na začátku anebo ve chvíli, kdy vyescalovaný konflikt přejde do fáze relativního klidu a dá se vyjednávat.

Mediace je jednou z možností, jak konflikt řešit. Mediace byla v teoretické části komplexně představena. Byly představeny druhy mediace, principy, styly mediace a také samotný proces. Je důležité říci, že mediaci mohou vykonávat jak zapsaní, tak nezapsaní mediátoři, ale pokud je nařízeno první setkání s mediátorem, je povinnost kontaktovat zapsaného mediátora. Jedná se o mediátora, který je zapsaný v seznamu mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti a musí se při své práci řídit zákonem č. 202/2012 Sb., o mediaci. Složení zkoušky mediátora zaručuje jakousi kvalitu mediace, kterou nezapsaný mediátor zaručit nemůže. To však neznamená, že nezapsaní mediátoři dělají svou práci špatně a neprofesionálně a mají též své místo v pomoci rodinám v konfliktu.

V další kapitole byla blíže přiblížena rodinná mediace, která je využívána právě v opatrovnickém řízení. Byly přestaveny možnosti toho, kam se rodiče v konfliktu mohou obrátit pro pomoc. Rodinná mediace v rámci opatrovnického řízení je specifická tím, že se v ní jedná o zájem třetí strany, tedy nezletilého dítěte. Mediátor je zodpovědný za proces mediace a při sestavování dohody s rodiči musí myslet zejména na zájem dítěte. Je také možné dítě do mediace zapojit, jelikož jeho názor je pro vyřešení konfliktu a jeho spokojenost s výsledkem též velmi důležitý. Ideálním stavem je, když je s výsledkem spokojeno dítě i rodiče.

Další kapitola byla věnována opatrovnickému řízení a mediaci. Stručně byl představen proces opatrovnického řízení a jeho účastníci. Byly zmíněny i možnosti nařízení mediace v rámci opatrovnického řízení. Blíže byl představen Cochemský model praxe. Cochemský model je založen na interdisciplinární spolupráci soudu,

OSPOD a dalších pomáhajících subjektů. Cílem spolupráce je pomoci rodičům vyřešit konflikt co nejvíce v poklidu, provést je procesem opatrovnického řízení a dovést je k uvědomění toho, jak se jejich dítě v konfliktní situaci v rodině cítí. Díky uvědomění si dětských pocitů může být poté pro rodiče mnohem jednodušší upustit od slepého prosazování svých zájmů a začnou více vnímat potřeby a pocity svých dětí.

Na teoretickou část navazovala praktická část, ve které byla v úvodu představena kvalitativní metoda výzkumu a polostrukturovaný rozhovor, jakožto využitá technika sběru dat. V rámci praktické části byly provedeny rozhovory se 4 mediátory, kterým byly pokládány otázky na jejich názor na soudně/OSPODem nařízená mediační jednání, na účast dítěte na mediaci, úspěšnost mediačních jednání a výstupy z mediace. Názory mediátorů se někde shodovaly, někde se rozcházely. Shodli se na tom, že je důležité zapojovat dítě do mediace. Je pro ně velmi důležité znát postoj dítěte k věci. Jen tak mohou mediaci směřovat ve prospěch nejlepšího zájmu dítěte. Shoda mezi mediátory se našla také v názoru na nařízená mediační jednání. V takové mediaci je mnohem těžší namotivovat strany sporu k vzájemné komunikaci i následné dohodě. Nařízená mediace je méně úspěšná. Mediátoři se naopak rozcházeli ve využívaných stylech mediace. Dva z nich využívali transformativní styl a dva facilitativní, ze kterého se dělá zkouška mediátora.

V rámci praktické části byly provedeny také rozhovory se 4 pracovníky OSPOD. OSPOD přichází s rodinou v konfliktu velmi často do kontaktu a v opatrovnickém řízení zastupuje dítě jako kolizní opatrovník, takže mě zajímal jejich názor a zkušenosti se zapojením mediátorů do opatrovnického řízení. Z rozhovorů vyplynulo, že mediaci moc často nenařizují. S rodinou, když už se na ně obrátí se snaží sami vyjednat dohodu, případně doporučit návaznou službu jako je rodinný mediátor (zapsaný nebo nezapsaný v rámci neziskové organizace) nebo třeba rodinnou poradnu. Oslovené OSPODy s rodinami pracují v rámci Cochemského modelu praxe.

Dle mého názoru byl cíl diplomové práce naplněn a povedlo se zmapovat využití mediace v rámci opatrovnického řízení. Ukázalo se, že mediace je v opatrovnickém řízení využívána, ale spíše na bázi doporučení. Před vykonáním výzkumu jsem předpokládala, že je na zapsané rodinné mediátory více odkazováno, ale z rozhovorů zejména s pracovníky OSPOD mi vyznělo, že spíše odkazují na nezapsané mediátory, kteří jsou zdarma a dostupní i v menších městech. Určitě by se dal výzkum prohloubit a oslovit více orgánů SPOD i mediátorů, aby byla zmapována práce i v dalších městech.

Tato práce by mohla být přínosná jak pro laickou veřejnost, které by mohla více přiblížit mediaci jako možnost řešení konfliktů, tak i pro odborníky z řad sociálních pracovníků, mediátorů a dalších blízkých profesí, kterým může přinést nové poznatky zejména ve výzkumné části, kde jsou popsány informace přímo z praxe mediátorů i pracovníků OSPOD. Práce může být přínosem i pro studenty sociální práce a jí podobných oborů. Může jim poskytnout přehled základních pojmů spojených s mediací a opatrovnickým řízením a také je třeba nasměrovat v jejich budoucím profesním životě.

Seznam použité literatury

- BARVÍKOVÁ, Jana. Cochemská praxe. Šance dětem [online]. 23.1.2023 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/cochemska-praxe>
- COHEN, D.; CRABTREE, B. Semi-structured Interviews. Qualitative Research Guidelines Project [online]. July 2006 [cit. 2023-03-17] Dostupné z: <http://www.qualres.org/HomeSemi-3629.html>
- DOLEŽALOVÁ Martina, Šárka HÁJKOVÁ, Dana POTOČKOVÁ a Jan ŠANDERA. Zákon o mediaci: komentář. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-458-2.
- DVOŘÁKOVÁ, Lenka. Mediace jako instituce v současné české legislativě. Sociální práce: Lidé v ohrožení [online]. 2019, 2019(6), 127-141 [cit. 2023-01-16]. ISSN 1805-885X. Dostupné z: https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2021/12/SP6-2019_web.pdf
- FIŠEROVÁ, Vlasta. Sociologická encyklopedie: Rodina [online]. Sociologický ústav AV ČR, 2018 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>
- HENDL, Jan a Klára ŠEĐOVÁ. Úvod do kvalitativního výzkumu. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1999, 377 s. ISBN 80-246-0030-7
- HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9 4.
- HOLÁ, Lenka a Lenka WESTPHALOVÁ. Rodinná mediace v České republice a možnosti jejího uplatnění v sociální práci. In: Fórum sociální politiky. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2014, s. 20-25. ISSN 1803-7488.
- HOLÁ, Lenka, Lenka WESTPHALOVÁ, Anna KOVÁČOVÁ a Ondřej SPÁČIL. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4.
- HOLÁ, Lenka. Mediace a možnosti využití v praxi. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.
- HOLÁ, Lenka. Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3134-6.
- HOLÁ, Lenka. Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.
- HUERTA, Lawrence A. Why Mediation?. Mediate.com [online]. 21.6.2004 [cit. 2022-12-04]. Dostupné z: <https://www.mediate.com/why-mediation/>
- Chci se stát mediátorem. Asociace mediátorů České republiky [online]. [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: <https://www.amcr.cz/chci-se-stat-mediatorem/>

CHOLENSKÝ, Robert. Praktický průvodce mediací: podle nové právní úpravy. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-901-4.

JANOTOVÁ, Magda. Mediace. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-07-0.

KALL, Michal a Alena MOLČANOVÁ. Využití mediace v práci s rodinou v ohrožení. Sociální práce [online]. 2013, 13(3), 31-50 [cit. 2023-01-29]. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/wp-content/uploads/2020/11/2013-3.pdf>

KOVÁŘOVÁ, Daniela, Václav MERTIN a Petra HERMANOVÁ. Dítě mezi otcem a matkou. Praha: EEZY, 2022. Teoretik. ISBN 978-80-908391-8-2.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodinná mediace. Advokátní deník [online]. 6.8.2013 [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/rodinna-mediace>

MALACKA, Michal. Mediace dnes - realita a perspektivy. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-170-0.

Mediace - možnost mimosoudního řešení konfliktu. Probační a mediační služba [online]. [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/mediace>

Mediace - Soudem nařízená mediace - soudem nařízené první setkání s mediátorem. Law4u [online]. [cit. 2022-12-22]. Dostupné z: <http://www.law4u.cz/cz/sluzby/mediace/Soudem-na%C5%99%C3%ADzen%C3%A1-mediace---soudem-na%C5%99%C3%ADzen%C3%A9-prvn%C3%AD-setk%C3%A1n%C3%AD-s-medi%C3%A1torem/>

MEDKOVÁ, Radka. Jak se stát mediátorem. Kurzy mediace od profesionální mediátorky [online]. [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://www.kurzymediace.cz/mediace/jak-se-stat-mediatorem/>

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Informace pro uchazeče o vykonání zkoušky mediátora a zkoušky z rodinné mediace. Justice.cz [online]. 2017 [cit. 2023-01-22]. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/zkousky-mediatora-a-zapis-do-seznamu-mediatoru?clanek=informace-pro-uchazece-o-vykonani-zkousky-mediatora-a-zkousky-z-rodinne-media-1>

NOVÁKOVÁ, Markéta. Metodika pro opatrovnické řízení cochemského typu. Karviná: Akademický ústav Karviná, 2019.

O restorativní justici. Restorativní justice [online]. [cit. 2023-01-16]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

PALMER, Nancy a William PALMER. Family Mediation: Good for clients, good for lawyers. The Complete Lawyer [online]. American Bar Association, 1996, 13(4), 32-36 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23779016>

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: neúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-5031-6.

POTOČKOVÁ, Dana. *Nejlepší je domluvit se, aneb, Průvodce mediačním procesem*. Praha: Alfom, 2013. ISBN 978-80-87785-00-3.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Dítě v rodičovském konfliktu: jak zůstat dobrým rodičem i po rozchodu*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-342-1.

Sdělení č. 104/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Sdělení č. 54/2001 Sb., m. s. Sdělení ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí

Seznam zapsaných mediátorů – dostupný na: https://mediatori.justice.cz/MediatorPublic/Public/FR003_ZverejneniVybranychUdaju.aspx

SMUTKOVÁ, Lucie. *Možnosti využití rodinné mediace v kontextu sociálně-právní ochrany*. In *Sociální práce v nejisté době*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2016, 465 stran. ISBN 978-80-7435-647-6, s. 178-181.

Soudní řízení o úpravu péče o děti v České republice. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/soudni-rizeni-o-upravu-pece>

STÁTNI ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. *Konflikt a jeho řešení*. Národní zdravotnický informační portál [online]. [cit. 2022-11-14]. Dostupné z: <https://www.nzip.cz/clanek/103-konflikt-a-jeho-reseni>

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-X.

SVATOŠ, Martin. *Tajemství mediace, aneb, Řešení sporů od A do Z*. [Praha]: Art Francesco, 2020. ISBN 978-80-86819-17-4.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Průvodce rodinnou mediací*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1157-0.

Usnesení č. 2/1993 Sb., Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Vládní návrh na vydání zákona o mediaci a o změně některých zákonů - Důvodová zpráva – I. Obecná část. 2011. [online]. [cit. 2023-02-19] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=72721>

VRABCOVÁ, Dana. Rodinná mediace: cesta k řešení sporů mezi rozvádějícími se rodiči. Šance dětem [online]. 17.3.2022 [cit. 2023-03-05]. Dostupné z:

<https://sancedetem.cz/rodinna-mediace-cesta-k-reseni-sporu-mezi-rozvadejicimi-se-rodici>

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád